

6 במאי 2015

הגיגים

בבלוג זה יכתבו פוסטים המתייחסים לתופעות שונות כאשר הניתוח יהיה בזיקה לתחומים אקדמיים שונים. תחומי המדע האמפירי בעיקר מדעי החברה: פסיכולוגיה, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, קרימינולוגיה, מדעי המדינה. גם פסיכיאטריה. גם תחומים שאינם מדע אמפירי כמו פילוסופיה. פה ושם גם תחומים אחרים שלא הזכרתי.

זיכרונות מודחקים-משוחזרים, זיכרונות מושגלים וגילוי עריות: ההיבט הפסיכולוגי-חלק ג'

פורסם ב-16 באפריל 2015, 10:40 במדור [כללי](#)**אזהרת טריגר לקריאת פוסט זה**

הטיעון להיעדר ראיות להדחקה בקרב ניצולי שואה

התשובה לכך היא שעובדתית הטענה שאין הדחקה ואין דיסוציאציה בקרב ניצולי שואה היא טענה שגויה.

למשל המסמך הזה

<http://onnovdhart.nl/articles/whenthevictimforgets280405.pdf>

גם מומחה ששוחתי עמו אמר שהוא זוכר שקרא על תופעות של אמנזיה בקרב ניצולי שואה.

טענה להיעדר ראיות שחיילים בטראומת קרב הדחיקו את כל הקרב

דני קורן, מהחוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה טען שאין חיילים שהדחיקו קרב שלם [דבריו בכנס ב"כנס משפט וחברה: בין הפרטי לציבורי" "ארוחת ערב ופאנל מליאה: מלחמות הזיכרון: זיכרונות מודחקים והמשפט", אוניברסיטת חיפה, 2.2.15].

לגבי גילוי עריות יש בספרות ראיות ועדויות להדחקה של אירועי גילוי עריות שנמשכו לאורך שנים. הדברים גם מתועדים בפסקי הדין הפליליים לגבי נאשמים שהורשעו בגילוי עריות ושהמתלוננת הקורבן הדחיקה את האירועים האלה. יש ראיות בספרות לגבי הדחקה, דיסוציאציה ואמנזיה כוללת גם ילדים בגיל מבוגר יותר מגיל 6 וגם אנשים מבוגרים.

לגבי קרבות קודם כל יש כאן שאלה מתי האירוע שמדחיקים הוא "עצם קיומו של האירוע" ומתי הוא "חלק מתוך אירוע אחר". אפשר לומר שקרב הוא אירוע. אבל מה לגבי הסתערות בתוך הקרב? אפשר להציג את ההסתערות בתור פרט בקרב ואפשר להציג את ההסתערות כאירוע בפני עצמו ואז אם ההסתערות נשכחה, אבל את הקרב זוכרים עדיין זו הדחקה של אירוע לגבי עצם קיומו. ואם זוכרים את הקרב וזוכרים את הסתערות אבל הדחקה האירוע של היתקלות ספציפית בתוך ההסתערות הזאת, האם זה פרט בתוך הקרב ובתוך ההסתערות או עצם קיומו של האירוע שנקרא היתקלות? ההבחנה בין עצם קיום האירוע לבין פרט בתוך האירוע היא הבחנה יחסית ואותו אירוע ניתן לתיאור [לדסקריפציה] משני היבטים שונים הן מהיבט של עצם קיומו של האירוע והן כחלק מתוך אירוע רחב יותר ברזולציה נמוכה יותר. השאלה היא שאלה של רמת הרזולוציה של האירוע מפני שאירועים מתרחשים הן בפני עצמם והן כחלק ממסגרת אירוע רחבה יותר.

מעבר לכך ניתן להציע הסבר למה גילוי עריות יודחק יותר מאשר קרב. לגבי גילוי עריות לילד אז הילד עדיין תלוי בהורה הפוגע וכך נוצר מצב שהורה הפוגע הוא בהיבט אחד הורה שתלויים בו והוא משרת את צרכי הילד ובהיבט שני הוא מפלצת. לכן יש מנגנון הגנה של הדחקה ומידור [הדחקה ממודרת] שמוחקת מהתודעה את ההיבט המפלצתי כדי לאפשר מערכת יחסים עם הורה שתלויים בו. לעומת זאת לחייל בקרב אין מערכת יחסים כזאת עם החזית, החייל לא צריך למחוק היבטים מפלצתיים בחזית כדי לאפשר מערכת יחסים חיובית עם החזית. החייל מתעב את כל ההיבטים של החזית ולכן לא פועל המנגנון הזה של מידור ולכן יש פחות הדחקות של אירועים בקרב כדי לשמר את ההיבטים החיוביים של הקרב.

הטענה היא לא שבהכרח שוכחים הכל אבל מצד שני ההדחקה היא לא לגבי אירועים טריוויאליים של שכחה רגילה כמו איך נראה אדם מסוים. תווי פנים, מיקומים מדויקים פרטים טריוויאליים שכל אחד שוכח חלק מהם. הדחקה היא סילוק מהתודעה של אירועים קשים הם יכולים להיות טראומטיים או סטרסוגניים [אירועי דחק, סטרס]. למשל החייל זוכר את הקרב אבל לא זוכר אירוע קשה בתוך הקרב למשל שהוא נפגע בטנק. למשל שחבריו נהרגו. הדחקה כאן היא לגבי אירוע משמעותי שבמחשבה אינטואיטיבית או של שכל ישר עממי לא אמורים לשכוח. אבל זו באמת לא שכחה זו הדחקה. שכחה היא באמת לגבי אירועים ופרטים טריוויאליים אבל הדחקה היא לגבי אירועים מאיימים.

טענה לגבי הופעת האמנזיה הדיסוציאטיבית ב- DSM ובכתבי עת יוקרתיים

אחת הטענות לטובת ראיות לזיכרונות מודחקים היא שהאמנזיה הדיסוציאטיבית מופיעה במגדירים הדיאגנוסטיים הפסיכיאטריים כמו DSM-ו-ICD אלה הם מגדירים מבוססי ראיות.

הטענה היא שההפרעה הזאת לא הייתה שם ללא גוף ידע מחקרי משכנע. טענה זו אין לקבלה. ה- DSM נכתב ע"י ועדה ואם יש מחלוקת על נושא כלשהו ולועדה יש עמדה במחלוקת אז לטעון שדעתה נכונה זו הנחת המבוקש. צריך להראות בטיעון ובממצאים שאכן הדברים התקבלו על סמך ראיות מדעיות ולא להניח את זה רק מפני שהם שם. בעבר ב- DSM הומוסקסואליות היתה הפרעה נפשית. לא צריך להניח שכל מה שנכתב שם נכון. הבחנה נוספת היא לגבי זיהוי עצם התופעה המהווה הפרעה לבין אטיולוגיה, כלומר ההסבר והמנגנון של הפרעה. בעיקרו ה- DSM אינו אטיולוגי אלא הוא תיאורי דסקרפטיבי אבל זה לא נכון לגמרי יש גם אטיולוגיה ולגבי האטיולוגיה לא ברור שזו האטיולוגיה שיש לקבל ללא בדיקת הטיעון. בני אדם טוענים שהם לא מצליחים להיזכר ואחר כך נזכרים זהו התיאור. אבל לטעון שהזיכרון היא היחלשות מנגנון ההדחקה ולא למשל השתלה זו כבר אטיולוגיה לא רק תיאור אלא גם הסבר. מצד שני אם אדם שכח אירועים בקרב שכולם יודעים שהאירועים התרחשו בפועל אז זהו תיאור.

מה שנמצא ב- DSM לא בהכרח מבטא קונצנזוס של הקהילה המדעית בתחום. מה שהוא כן מבטא זה תוצאה פוליטית. בקהילה המדעית יש גם תהליכים פוליטיים במובן הרחב של המילה- מאבקי כוח ועוצמה. בקהילה המדעית יש מחלוקות, חילוקי דעות ניסיון לקדם דברים ומצד שני ביקורות על הדברים האלה. בסוף יש בני אדם שמקבלים החלטות והם בני סמכא. העובדה שמהו קיבל תואר "יוקרתי" או נכנס ל- DSM אמר שזו דעה שניצחה פוליטית ולא בהכרח הדעה היחידה שיש ולא בהכרח הנכונה יותר ומוצדקת יותר. גם מי שלא קיבל את התואר "יוקרתי" ולא ב- DSM ואפילו מנוגד לדעה היוקרתי ול- DSM, אז ייתכן שיש דעה כזאת של חוקרים ומדענים וייתכן שיש גם אסכולה כזאת כי במדע יש יותר מאסכולה אחת אבל אם זו לא דעה שניצחה או אסכולה שניצחה, אבל לא בהכרח זו דעה שגויה או אסכולה שגויה. לא בהכרח הדעה שניצחה או האסכולה שניצחה היא הנכונה האמיתית והצודקת.

לגבי הטענה שיש המון פרסומים על דיסוציאציה לרבות בכתבי עת יוקרתיים. זו לכשעצמה אינה ראיה לנכונות. דברים אינם צריכים להתקבל מפני שהם פורסמו במקום יוקרתי אלא מפני שעמדו באמות מידה מדעיות. לכן לא ניתן להסתפק בכך שהם פורסמו שם אלא יש לקרוא אותם ולבדוק את המאמרים לגופם.

מצד שני העובדה שמהו לא התקבל לכתב עת יוקרתי אינה חסרת משקל מפני שאם יש הנחה שטובי המומחים בתחום עורכים את כתב העת היוקרתי, אז מה הסיבה שדעה לא התקבלה לשם? אולי יש בעיה כלשהי? לפחות זה צריך לעורר חשד.

אם יש חילוקי דעות בין המומחים אז לא ניתן להכריע בחילוקי הדעות רק מכך שצד אחד למחלוקת מפרסם בז'ורנלים יוקרתיים. ייתכן שגם מאמרים נגדיים וביקורתיים מתפרסמים בכתבי עת יוקרתיים ובכלל החלטה של עורכי כתב העת לפרסם מאמרים היא החלטה של בני אדם בעלי דעה משל עצמם ואם הדעה במחלוקת, אז לקבל את דעתם כנכונה רק כי זו דעתם תהיה הנחת המבוקש.

אין תחליף לקריאת המאמרים במקור והטיעונים לגופם בכתב העת היוקרתי והלא יוקרתי או היוקרתי פחות ואין תחליף לקריאת הטיעונים לגופם המנסים להצדיק מה שנכנס ל- DSM או מנסים להצדיק משהו שנכנס ולא היה צריך להיכנס. או לא נכנס והיה צריך להיכנס. מי שטוען ליוקרתי צריך שיהיה אפשר לדעת מהם הטיעונים שלו לגופו של עניין. מי שמכניס משהו ל- DSM צריך להכיר את טיעוניו לגופו של עניין. אחרת יהיה כאן כשל של פנייה לסמכות. **אד ורקונדיאם** (argumentum ad verecundiam). ניסיון לקבל טיעון רק בגלל שנאמר ע"י מומחה יוקרתי או מדרוך דיאגנוסטי של בני סמכא וזה משהו לא רלבנטי בתור טעם לקבל טענה או טיעון כאשר אין דרך או לא מתעניינים בטיעונים לגופם. רק אם יש דרך לברר מה בן הסמכא טען לגופו של עניין מהם הצידוקים, הנימוקים, הביסוסים, הטעמים, הטיעונים שלו רק אז ניתן להצדיק את קבלת הטענה. אין תחליף לעיון בטיעונים לגופם לפי תוכנם הן של מה שקיבל את התואר יוקרתי ונכנס ל- DSM והן של מה שלא קיבל את התואר יוקרתי ולא נכנס ל- DSM או מבקר את מה שקיבל את התואר יוקרתי או מבקר את מה שנכנס ל- DSM.

דוגמא לכך היא שראש DSM-IV, אלן פרנסיס יצא בביקורת חריפה על ה- DSM V שהוא ה- DSM הנוכחי האחרון. אלן פרנסיס אינו קוטל קנים בפסיכיאטריה והוא בכל זאת תוקף בחריפות את ה- DSM החדש.

ה- DSM וגם כתבי עת יוקרתיים הם גם לפעמים חלק מאסכולה שאינה האסכולה היחידה ויש אסכולות אחרות וחולקות והם מניחים הנחות מסוימות שאחרים חולקים על הנחות האלה. מי שלא שותף להנחות האלה מראש לא יתקבל לכתב עת יוקרתי או לצוות ה- DSM אבל מכאן לא נובע שהוא טועה אלא שהוא הפסיד פוליטית.

בכל אופן לגבי האמנזיה הדיסוציאטיבית הטענה אינה עומדת לבדה רק על ד- DSM או יוקרת הז'ורנלים המדעיים אלא היא מתבססת על תוכן המחקרים והטיעונים וכל המפקפק מוזמן לקרוא ואת ביקורתו עליו לטעון תוך התייחסות לטיעונים לגופם.

ממצאים קליניים ועדויות אישיות

עד כאן עסקנו במצב המחקר המדעי. אבל מקורם של דיווחים על זיכרונות מודחקים אינו תמיד ובהכרח במחקר מדעי, והוא יכול להיות מעדות אישית, מדיווח של פציינטים בפסיכותרפיה. טענת המחזיקים באסכולת "אין ראיות מדעיות" לא בהכרח טוענים שאין ראיות בכלל. הם טוענים שאין ראיות מדעיות, והראיות שקיימות הן קליניות ולפעמים מתווספת לכך גם טענה נוספת "אם זה לא מדעי-זה לא מספיק טוב".

כאמור לעיל הטענה "אין ראיות מדעיות" היא טענה בעייתית לאור מצב המחקר. אבל לצורך הדיון נניח שבאמת כל מה שיש לנו אלה רק ראיות קליניות ועדויות אישיות.

לופטוס מצטטת חוקר ופסיכיאטר הטוענים, שמדובר באנקדוטות שהן תצפיות אמפיריות ללא תמיכה מדעית. אחר טען שזה חקר מקרים התרשמותי וטען שהם לא יכולים להיות יותר מאשר ספקולציות קליניות לא מבוססות. אחרי 60 שנות מחקר אין ממצאים מבוקרי מעבדה התומכים בתפישת ההדחקה. הולמס הציע שצריכה להיות אזהרה שתפישת ההדחקה לא קיבלה תוקף במחקר ניסויי והשימוש בו יכול להיות מסוכן לפרשנות מדויקת של התנהגות קלינית.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

בדיון באינטרנט טען גולש:

אבל חוקר, אסור לו להתייחס לחוויות סובייקטיביות כי הן מוטות בצורות רבות מספור. יש נטייה הולכת וגדלה במחקר לא להשתמש בשאלונים, באינטרוספקציות וכיוצא בזה כי עצם התהליך משפיע על התוצאות המחקריות ואדם אינו יודע נפש מקנהו...

הטענה כל כך בלתי סבירה באופן עניני. איך אפשר בפסיכולוגיה, פסיכופתולוגיה ופסיכיאטריה לא להסתמך על דיווחים עצמיים? לגבי הפרעות נפשיות אין לנו יכולת לעשות בדיקה גופנית ביולוגית ולקבוע על מצבו של האדם לרבות הפרעות נפשיות. אין בדיקה פיזיולוגית, אנטומית, נוירולוגית [עצבנית] שיכולה לבוא במקום הדיווח של הפציינט. נניח שרוצים לעשות מחקר על דיכאוניים או חרדתיים איך אפשר לקבוע למי יש דיכאון או חרדה ללא דיווח עצמי? אין בדיקה גופנית שמראה דיכאון או חרדה.

הטענה כך כך אבסורדית אפילו ברפואה לא-פסיכיאטרית אין מנוס מדיווח סובייקטיבי. חולה מגיע לביקור רופא אז הפציינט לא אומר "הנה אני פה תבדוק אותי" אלא קודם כל הרופא שומע את תלונות החולה, הדיווח העצמי שלו נניח "כואבת לי הבטן" ואחרי טיפול הרופא ירצה לדעת האם עדיין כואבת הבטן. אם כך ברפואה לא פסיכיאטרית ששם יש בדיקות גופניות לאבחון מחלות אז קל וחומר בפסיכיאטריה ופסיכופתולוגיה ששם בכלל אין בדיקות גופניות.

הדיווח הסובייקטיבי של הפציינטיט בפסיכולוגיה הוא התשתית במחקר ובטיפול.

מעניין איך הגולש מציע לאבחן דיכאון או חרדה בלי להתעניין בדיווח הסובייקטיבי.

גם דיסוציאציה תלויה בדיווח סובייקטיבי של אי יכולת להיזכר

לגבי הטענה שדיווחים סובייקטיביים הם מוטעים. כולם מוטעים? אולי נקודת המוצא שכולם מוטים היא בעצמה סוג של הטיה? יש הרבה דיווחים סובייקטיביים על אירועים טראומטיים. כולם משקרים? כולם כוזבים? כולם זיכרונות מושתלים? האם סביר לטעון שכל המדווחים שייכים לעדת שקרנים? זו השערת קונספירציה מדומינת. כולם מוטעים, שגויים וכוזבים? לא יכול להיות שלפעמים אדם באמת ייזכור מה קרה לו ולא ידווח על כך באופן מסולף? מעניין אותי אם אותו גולש תמיד כשהוא מדווח על משהו הוא תמיד לא זוכר נכון ומסלף בדיווח? בכל דבר? אם הוא שומע דיווח מאדם קרוב לו נניח שהיה לו יום קשה בעבודה הוא אומר לו: הדיווח שלך סובייקטיבי וכנראה הסיפור שלך לא אמין? ככה הוא מתייחס לכל הדיווחים הסובייקטיביים שהוא שומע בחייו? מקרובי משפחתו? מחבריו וידידיו? ממכריו? כך הוא מתייחס לדיווחים של עצמו כשהוא מספר מה עבר עליו?

בנוסף, אין זה נכון שמסתמכים תמיד ובהכרח רק על דיווחים סובייקטיביים. יש מחקרים שמשווים את הדיווחים לראיות חיצוניות ולתיעוד של האירוע למשל במחקר של ויליאמס.

כאשר יש ראיות חיצוניות על האירוע שמאשרות את הדיווחים הסובייקטיביים עדיין הגולש יטען שהדיווח מוטה? למשל יש מקרה אמיתי שקרה שאדם שהודה בניצול 100 ילדים אז הרוב נזכרו בזה רק כשהיו מבוגרים. כולם משקרים והם לא נזכרו בזה כשהיו מבוגרים? סביר שכולם עדת שקרנים?

איך יסביר הגולש שנשים שמדוחות ששכחו התעללות מינית אחת זוכרות התעללות מינית שנייה? אם היו רוצות להסתיר ולשקר למה שלא יעשו זאת לגבי כל ההתעללויות? אם הן ממציאות הדחקה למה רק לגבי אחת ההתעללויות?

כמו כן, הגולש מדבר על המדע אבל האם הוא גם טוען שרק המדע צריך לקבוע בחיים? רק על פיו צריך לקבל החלטות? מה לגבי החלטות שלך בית משפט? בית משפט שומע עדים. הוא צריך לא לשמוע עדים כי אלה עדויות סובייקטיביות מוטות? אסור לקבוע פסק דין, הכרעת דין בין השאר על סמך עדויות?

ובחי יומיום האם צריך לא לקבל דיווחים של בני אדם המספרים על אירועים וחוויות שקרו להם כי זה מוטה? אם קרוב משפחה מספר מה עבר עליו היום לא להקשיב לו כי זה לא מדעי? לא להאמין לו? אין בסיס רציונאלי להאמין לו? הרי השאלה אם אירוע קרה או לא קרה בכלל לא שאלה מדעית. המדע לא עוסק בשאלה האם אירוע התרחש בעבר או לא התרחש. המדע לא עוסק באירועים ספציפיים, מסוימים, אירועים פרטיקולאריים. הוא לא מתעניין בתופעה האחת היחידה. המדע עוסק בהכללות אבל בהקשר של זיכרונות מודחקים עולה שאלה האם האירוע שהפציינט מדווח עליו אכן קרה וזו שאלה קריטית במשפט [משפט פלילי] והיא כלל לא שאלה מדעית. כמו כן כדי לענות על השאלה לא צריך להסתפק רק בניסוי מדעי. בית משפט לא מחליט החלטות רק לפי ניסויים מדעיים. בחיי יומיום לא

מחליטים להאמין או לא להאמין ולקבל החלטות רק לפי ניסוי מדעי. יש רציונאל לקבל החלטות במשפט ובחיים גם בהיעדר ממצא מדעי. ניסוי מדעי.

גם בהנחה שאין ממצאים מדעיים או אילו היינו במצב כזה, אין שחר לטענה שלא ניתן להסיק מסקנות בעלות השלכות מעשיות גם ללא ממצא מדעי ובלבד שיש ראיות מספיקות גם אם אינן עברו מבחן של מחקר מדעי.

יש לנו סיבות רציונאליות ומספיק טובות להאמין שאירועים התרחשו גם ללא בחינה מדעית וגם כאשר המדע לא רלבנטי.

בחיי יומיום נניח שאותו גולש שחושב שכל מה שלא מדעי נגוע בהטיות סובייקטיביות. נניח שמכר מספר לו איך עבר עליו היום בעבודה או מספר על משהו שקרה לו. האם תשובתו לאותו מכר תהיה: סליחה, עליך להראות מדעית איך עבר עליך היום בעבודה ושמה שאתה מספר שקרה לך, באמת קרה לך. ללא מחקר מדעי אני לא מאמין לך כי זו עדות אישיות נגועה בסובייקטיבית.

בהנחה שאותו גולש לא ינהג כך אלא הוא לפעמים מאמין לבני אדם גם כאשר הדיווחים שלהם לא אוששו במחקר מדעי אז אין טעם לטענה של פסילה גורפת של כל מה שלא מדעי.

כאן יש להעיר שהמדע כלל לא רלבנטי לדיווח של אירועי עבר. השאלה מה קרה בעבר, האם אירוע בעבר התרחש או לא התרחש, האם אירוע בעבר כלל פרטים ומאפיינים כאלה או אחרים, היא לא שאלה מדעית בכלל. המדע לא עוסק בשאלת האירוע היחיד ולא שואל היה או לא היה. המדע עוסק בהכללות אמפיריות, חוקים אמפיריים ולא בהתרחשות האירוע היחיד. אבל, למרות שהמדע לא רלבנטי עדיין יש משמעות לשאלה האם אירוע התרחש או לא התרחש על סמך ראיות וניתוח רציונאלי של ראיות. כלומר, למרות שהדבר לא מדעי הרי שהוא עדיין נוגע לראיות ולהיסק רציונאלי האם נכון או לא נכון להאמין שמהו קרה או לא קרה. זו חשיבה אפיסטמית, פרובטיבית, ראייתית שאינה מדעית.

אם תיטען הטענה שבשאלות גורליות כן חייבת להיות בחינה מדעית אז גם טענה זו שגויה.

אילו אסור היה לנו לזוז בלי המדע אז כל ניהול הליך משפטי היה חייב להיות מדעי. והרי זה לא כך. משפטים מוכרעים ופסקי דין והכרעות דין ניתנים על ימין ועל שמאל, מבלי שהם עוברים מבחן מדעי. לשם כך אין צורך להסתמך על זיכרונות מודחקים. מספיק להסתמך על עדים ועל זיכרונות רגילים.

האם כאשר בית המשפט שומע עדויות של עדים על סמך זיכרון רגיל ורציף, האם הוא קובע על סמך המדע? התשובה היא, בהחלט לא. פסק הדין במשפט לא מותנה בכך שיש מחקר מדעי לגבי התוקף של עדויות של עדים בזיכרון רציף ורגיל. לא בוצע מחקר האם עדויות של עדים במשפט הן בעלות תוקף מדעי. לא בוצע מחקר האם עדות ספציפית במשפט היא מדעית וקבלתה היא מדעית. בית המשפט פשוט מחליט האם להאמין לעדויות, הוא מעריך את המהימנות והמשקל של העדות והוא לא עושה זאת לפי מבחן מדעי.

הוא גם לא יכול לעשות זאת לפי מבחן מדעי מפני שאם השאלה במשפט היא האם האירוע היה או לא היה, אז המדע בכלל לא עוסק בשאלה של עצם התרחשות האירוע היחיד. שאלת התקיימות האירוע היחיד היא שאלה לגבי אירוע יחיד, אינדיבידואלי. המדע עוסק בדברים כלליים בהכללות ולא באירוע פרטיקולארי, מסוים.

אבל בכל זאת המשפט קובע גורלות, בייחוד משפט פלילי, על סמך עדויות למרות שזו קביעה לא מדעית. היא לא מדעית אבל היא בכל זאת מבוססת ראיות, היא רציונאלית היא אפיסטמית.

האם יעלה על הדעת לפסול פסק דין ודיון משפטי כי הוא מבוסס על עדים וידוע שעדויות הן מוטות סובייקטיביות? גישה כזאת לא תאפשר בכלל להעיד עדים במשפט. זו גישה שלא פוסלת רק את הזיכרונות המודחקים, אלא גם את הזיכרונות הרציפים ולמעשה לא מאפשרת להסתמך על עדויות כי כל עדות היא סובייקטיבית.

לכן, גם ללא ראיות מדעיות אין מניעה אפריורית להאמין שקיימים זיכרונות מודחקים על סמך עדויות דיווחים. לא ברור למה מה שטוב למשפט ולפסקי דין ומה שטוב לחיי יומיום לא טוב לגבי זיכרונות מודחקים.

דיווחים ועדויות לגבי זיכרונות מודחקים קיימים למכביר. האם סביר שכולם משקרים? כולם ללא יוצא מהכלל הם זיכרונות כוזבים, מוטעים ומושתלים? מכל הדיווחים על זיכרונות מודחקים אין אף אחת שהיא עדות אמת והזיכרון באמת הודחק? האם זו טענה סבירה? בהמשך אני אראה כמה הטענה הזאת בלתי סבירה. יש לציין שהטענה להשתלת זיכרונות לפעמים על פניה לא סבירה כי דיווחים על זיכרונות מודחקים קיימים גם כאשר המדווחת מעולם לא הייתה בטיפול פסיכולוגי. המקור להשתלה שטוענים לו הוא המטפל הפסיכולוג או הפסיכותרפיסט. אבל אם האדם מעולם לא היה בטיפול נשאלת השאלה מה מקור ההשתלה? אני אפרט בנושא זה מאוחר יותר.

למשל, מקרה ששמעתי עליו מפי מטפל הוא שלפנים שנים רבות הוא עבד יחד עם פסיכולוגית והם ישבו ב-intake ראיון פתיחה עם פציינטית ובמהלך הראיון הוא ראה שהפסיכולוגית שישבה איתו בחדר בו התקיים הראיון היא במצב מצוקה. לא אכנס לפרטים אבל מה שהתברר שבמהלך הראיון היא נזכרה שבילדותה היא עברה אונס אלים ועד לראיון היא לא זכרה אותו. הדחיקה אותו. בן זוגה אמר שהוא מעולם לא שמע אותה מדבר על האונס הזה ולא ידע על קיומו. האישה הזאת מעולם לא הייתה בטיפול כך שלא הייתה השתלת זיכרון. לא סביר שזו עלייה או נקמה או תלונת שווא כי היא אפילו לא יודעת מי הוא זה שאנס אותה, אין היכרות עמו ואין אפשרות להגיש תלונה

או להעיד נגדו כך שחקירה ומשפט לא רלבנטיים. אז אין לה גם מניע לשקר. האם לא הגיוני שהיא כן הדחיקה? איזה הסבר חלופי עדיף יש?

דוגמאות נוספות:

מאז שהתחלתי לעבוד כפסיכולוגית הם הפכו ללחם חוקי. בחדרי טיפולים שמעתי על מקרים רבים של היזכרויות מושהות. נערה בת תשע עשרה שהיזכרונות הציפו אותה במהלך השרות הלאומי לאחר שבע שנים של ניתוק, אישה בת שלושים שהתאשפזה כשבתה הגיעה לגיל ארבע, הגיל שבו פגע בה אביה. לאחר כעשרים שנות ניתוק החלו היזכרונות לתקוף אותה בעוצמה שקשה היה לה להתמודד אתה. פגשתי מטופל שנזכר באירועים ממלחמת לבנון הראשונה לאחר שצפה בכתבה על הקרבות במלחמת לבנון השנייה. פעמים רבות התרחש לנגד עיני תהליך היזכרות מאופיין במיידיות וברמת בטחון גבוהה, אינדיקציות אליבא דמומחי הזכרון להיותו של זכרון אמיתי ולא כוזב.

[איילת וידר-כהן, בעקבות הזמן האבוד פסיכולוגיה עברית, 19.11.2014]

<http://www.tdil.org/images/stories/PDFs/Cohen.A.V.-On.lost.time.pdf>

אצל חלק מאנשים אלה, תצוף החוויה המנותקת ותעלה אל המודעות בשלב מאוחר יותר בחייהם. זכור לי, לדוגמה, מקרה בו טיפלתי בעת התמחותי בבית החולים של משוחררי הכוחות המזוינים ברצות הברית. המטופל הגיע לטיפול במצב נפשי קשה, כאשר לאחר יותר מ-35 שנות הדחקה, נזכר לראשונה בטרומה ממלחמת העולם השנייה. ואכן, חלק מהקריטריונים האבחנתיים של הפרעת לחץ-פוסט-טרומטית כוללים תסמינים של הפרעות בזיכרון, כמו הזכרונות פולשניות של האירוע (היפרמניה) או העדר זיכרונות, מחשבות או רגשות אודות האירוע (אמנזיה).

[אלי זומר, מסע מפוקפק אל העבר, או מסע מפרך אל עבר מופקפק?]

סיפורים כאלה מסתובבים במרחב שלנו. הטענה שכולם משקרים או כוזבים היא לא סבירה ולכן הטענה שאין זיכרונות מודחקים גם היא לא סבירה כי אילו לא היו זיכרונות מודחקים בכלל אז כל דיווח כזה הוא בהכרח או שקר או דיווח כן אך כוזב.

אבל כאמור, אנחנו לא צריכים להיזקק לזה כי אפילו במדע נטען שיש אישוס לזיכרונות מודחקים. יש דיווחי זיכרונות מודחקים שיש ראיות חיצוניות התומכות באמיתות הדיווח מקרים בהם הנאשמים הודו. מי שלא מאמין גם לזה צריך למצוא הסבר למה גם כאשר הנאשם מודה ולמה כאשר יש ראיות חיצוניות הוא עדיין לא מאמין לאמיתות הזיכרון המודחק.

הסברים אלטרנטיביים להסבר הזיכרון המודחק

עד כאן הדיון בטענת "אין ראיות" [אין ראיות לזיכרון מודחק] או "יש ראיות שאין זיכרון מודחק" ועתה אעבור לדיון בטענה שאפילו אם יש ראיות לזיכרונות מודחקים אז הסברים חלופיים הם עדיפים על ההסבר של זיכרונות מודחקים ואם הם לא עדיפים הם לפחות לא פחות עדיפים, כך שההסבר של זיכרון מודחק אינו ההסבר העדיף יותר.

את ההסברים האלטרנטיביים ניתן למיין לסוגים: הבדל אחד הוא בין הסבר חלופי כולל להסבר חלופי נקודתי. הסבר חלופי כולל אומר שבאופן כללי טענת הזיכרונות המודחקים סובלת מנחיתות כוללת או לפחות אין לה יתרון על פני הסברים אחרים. זאת טענה כללית כלומר אף פעם להסבר הזיכרונות המודחקים אין עדיפות או שתמיד יש לו נחיתות.

הסבר חלופי נקודתי הוא שכל מקרה לגופו. לפעמים נעדיף את הסבר הזיכרון המודחק לפעמים נעדיף הסבר חלופי ולפעמים ההסברים שווים במשקלם.

מיון נוסף הוא בין הסבר חלופי שטוען שהזיכרון המודחק הוא זיכרון כוזב או שאולי הוא כוזב [כלומר אין טעם לחשוב שהוא נכון יותר מאשר לחשוב שהוא כוזב] לבין טענה שהסבר חלופי עדיף או לא פחות עדיף, למרות שהזיכרון המודחק אינו כוזב. הוא אותנטי. לפי הדרך הראשונה הזיכרון המודחק סובל מבעיית מהימנות או משקל נמוך לאותנטיות שלו לנכונות שלו להיותו מייצג אמת, אירוע אמיתי שקרה ולכן עדיף הסבר אלטרנטיבי. או לפחות הטענה שהזיכרון מוטעה, לא פחות חזקה מהטענה שהזיכרון אותנטי.

לפי הדרך השנייה אין חולק על האותנטיות של הזיכרון המודחק אבל ההסבר שהזיכרון לא באמת מודחק עדיף על ההסבר שהוא מודחק או לפחות לא פחות עדיף.

זאת לא הדחקה אבל בפועל לא הייתה היזכרות

הסחת דעת הימנעות מכוונת מהיזכרות

לפי הטענה כאן, לא מדובר בזיכרון מודחק כי המידע היה נגיש לתודעה באופן רצוני בכל רגע, אלא שהאדם בפועל לא נזכר בו. הוא העדיף לא להיזכר כי הזיכרון מכאיב ולא נעים ולכן הוא הסיח את דעתו אבל בעצם הוא לא שכח וכל הזמן ידע. בכל רגע הוא היה יכול להיזכר רק לא רצה להיזכר. זו יכולת פוטנציאלית יכולת בכוח להיזכר אבל באופן אקטואלי, ממשי לא הייתה היזכרות. הדבר דומה לכך שאדם יודע שהנשיא הראשון של ישראל היה חיים ויצמן אבל בפועל הוא לא נזכר בכך. אבל המידע הזה נגיש לתודעה והיכולת לשלוף את

המידע קיימת בכל רגע באופן רצוני. המידע ניתן לשליפה ונגיש לאדם רק שהוא מסרב לגשת אליו. הדבר דומה לדלת סגורה שבכל רגע ניתן לפתוח אותה באופן רצוני אבל לא רוצים לפתוח אותה. זהו מצב של זיכרון רציף אבל ההחלטה לשלוף את הזיכרון לא הייתה רציפה.

כאן מדובר בהסבר של הסחה ולא של הדחקה. הסחת הדעת ולא הדחקה. הסחה היא פעולה רצונית בעוד שהדחקה היא תהליך לא רצוני. אדם לא מחליט להדחיק כפי שהוא מחליט לעצום עיניים. אי אפשר לכבות את הזיכרון כפי שעוצמים עיניים. פעולת ההדחקה היא אוטומטית לא רצונית ואילו ההסחה היא ניסיון מכוון ומודע לא לחשוב על האירוע.

מקורות לטענה של הסחה ולא הדחקה:

Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537

גד בן שפר, הערות לגבי 'מלחמות הזיכרון' וסוגיות ליבה בדיון המדעי-משפטי, פסיכולוגיה עברית, 19.11.2014

יכול להיות שאדם לא ידחיק אלא יסיח את דעתו. אבל לא ברור איך הסבר כזה מהווה אלטרנטיבה כאשר האדם בכל זאת טוען שהוא הדחיק. ההבדל בין הסחה להדחקה הוא על פי תוכן הדיווח של האדם. מן הסתם אדם שהסיח ולא הדחיק יספר לנו דיווח לנו שהוא לא הדחיק. אדם שהדחיק ידווח שהוא הדחיק. ההבדל הוא לפי תוכן הסיפור, תוכן העדות. גם לפי העובדה שמי שיתשאל אותו ישאל אותו את השאלות הנכונות. צריך לשאול האם כל הזמן ידעת את האירוע בעברך ורק ניסית לא לחשוב או האם שכחת לגמרי ולא היית בכלל יכול להיזכר גם אילו רצית? בני אדם מכירים ומבינים את ההבדל בין שני המקרים ולכן הם ידווחו לנו מה מביניהם קרה להם.

אם תיטען הטענה שגם כאשר הם ידווחו "הדחקתי ולא הסחתי" אז אולי הם משקרים אולי זהו זיכרון מושתל אבל כן אך כוזב, כאן אנחנו כבר סוטים מההסבר של הסחה ועוברים להסברים חלופיים אחרים.

גד בן שפר כותב כך:

רעיון ההדחקה/הדיסוציאציה, בגרסה בה הוא מובא לרוב בבתי המשפט, מתייחס לחסימה הגנתית אקטיבית, לא מודעת, של זיכרון או תכנים מנטליים אחרים. אלא שהשאלה האם ניתן שלא לזכור טראומה שקרתה ולהזכר בה במועד מאוחר יותר - זו העומדת במרכז הדיון בטיבו של הזיכרון לטראומה כפי שמתגלם במקרים המשפטיים - אינה מצריכה תשובה שמערבת מנגנון שכזה. למעשה, גם המחקר האמפירי של הזיכרון מכיר בתופעה שבה זיכרונות טראומטיים יכולים להראות כעולים למודעות לאחר שנים של שכחה) ממש כמו הזיכרונות היומיומיים הרגילים שלנו. (מחקר הזיכרון לא מכנה את התהליך העומד בבסיס תופעה כזו 'דיסוציאציה' או 'הדחקה' ופונה לעבר מנגנונים פרוזאיים יותר של' אי מחשבה על הנושא, 'קרי דחיקה מחוץ למודעות, מעין עירוב של' לדעת "ו" לא לדעת", ולעתים אף מראה שהאירוע לא נשכח באופן רציף אך נחוה, במועד ההיזכרות המאוחרת, כאילו נשכח עד לאותה היזכרות. לפיכך, לפחות במקרים שנדונים כיום בבתי משפט, מרבית הדיון, המדעי כביכול, בקבילותם של זיכרונות מודחקים, נראה כפחות רלבנטי מכפי שנדמה מקריאת עדויות המומחים.

[גד בן שפר, הערות לגבי 'מלחמות הזיכרון' וסוגיות ליבה בדיון המדעי-משפטי, פסיכולוגיה עברית, 19.11.2014]

לדעתי זו בעיה לייחס לאדם שעבר טראומה "אי מחשבה על הנושא" כאשר הוא מדווח על עצמו שזה לא היה התהליך שהוא הסיח את דעתו ולא חשב על הנושא אלא האירוע לגמרי נמחק מזיכרונו. אם הוא רק לא היה חושב על האירוע מן הסתם הוא היה מדווח שזה מה שהוא עשה.

לגבי הטענה שהאדם חווה במועד ההיזכרות המאוחרת את האירוע כאילו הוא נשכח אבל למעשה הוא לא נשכח, הרי שבכל זאת היו תקופות שהאירוע נשכח כי אם האירוע היה נזכר באופן רציף איך זה שהאדם אומר ומדווח "לא זכרתי"? אדם יודע שהוא לא זוכר משהו והוא לא יכול לטעות בכך שהוא רק חושב שהוא שכח ובעצם הוא זוכר.

ההצעה להחליף את הסבר ההדחקה או הדיסוציאציה בהסבר השכחה הרגילה היא בעייתית ורק מגבירה את התמיהות עוד יותר מאשר התמיהות המיוחסות להסבר ההדחקה. כדי שאדם לא יזכור אירוע כה כבד משקל כמו גילוי עריות או התעללות מינית בילדות, לא יזכור אירוע טראומטי או סטרוסגוני חמור אז אי הזכירה הזאת לא יכולה להיות סתם שכחה. אדם לא שוכח שכחה רגילה אירועים כבדי משקל כאלה. צריך דווקא מנגנון מיוחד של הדחקה על מנת שאירוע כזה ייעלם מהתודעה. טענת השכחה הרגילה תחשוף את הטענה לעוד יותר ביקורות "איך ניתן לשכוח דבר כזה" אלא שהפעם הביקורות תהיינה מוצדקות.

לא סביר שאדם יצליח להסיח את הדעת מאירוע טראומטי שהוא כה משמעותי במשך זמן רב. אם האירוע הוא טראומטי ומשמעותי אז זיכרון האירוע משתלט על התודעה שלו. להסיח את הדעת אפשר מאירועים טריוויאליים ולא מאירועים כה כבדי משקל. לכן, נחוץ דווקא מנגנון של הדחקה או אמנזיה דיסוציאטיבית על מנת שאירוע כה כבד משקל יסולק מהתודעה. וגם אז הניתוק לא מלא כי הוא מגיע בחלומות וסיוטי לילה, פלאשבקים ומצוקות נפשיות כמו התניות עקב גירויים ניטראליים.

לכן, אין כל אפשרות להתפשר או לוותר על מנגנון ההדחקה או הדיסוציאציה ולהסתפק בזיכרון רגיל ושכחה רגילה. הסבר ההדחקה והדיסוציאציה הוא תנאי הכרחי להסבר לתהליך כזה.

מעבר לכך גם ממחקרים ביולוגיים ונוירולוגיים יש ראיות לתהליכים שונים במוח שמתיישבים עם הדחקה.

הדחקה כרוכה דווקא במידע על אירוע מאיים להבדיל משכחה רגילה לכן הסבר ההדחקה הוא עדיף. דווקא בשל האיום שבמידע אז המידע הודחק לכן הדחקה זהו ההסבר היותר פשוט. בשכחה רגילה ההסבר מתנתק מההיבט המאיים של האירוע ואז לא ברור למה נשכח אירוע כה כבד משקל?

גם ההיזכרות שונה בין הדחקה לשכחה רגילה. בשכחה רגילה נזכרים באופן רצוני או סתם כך ללא אירוע מיוחד ואילו בהדחקה אנו ניזכרים באופן לא רצוני ע"י רמזי שליפה, טריגרים. בדיווחי ההדחקות והשיחזורים אז ההיזכרות אינה רצונית ואינה עולה במנותק מרמזי שליפה אלא זו היזכרות לא רצונית עקב רמזי שליפה ולכן זה מתאים להדחקה ולא לשכחה רגילה. העובדה שההיזכרות עולה דווקא בטיפול פסיכולוגי ולא סתם כך כפי שנזכרים במשהו ששוכחים רגילה, מצביעה שזו הדחקה ולא שכחה רגילה.

אם היה מדובר בהיסח הדעת אז למה הסחת הדעת הפסיקה? לפי התיאורים והדיווחים זה לא שאדם החליט שהוא מפסיק להסיח את דעתו. זה לא מה שהוא מדווח שקורה. הדיווח הוא שהיזכרות עולים לאחר שנמחקו. זה לא שבטיפול פסיכולוגי המטפל משכנע את הפציינט להפסיק להסיח את דעתו או שהפציינט מחליט בטיפול להפסיק להסיח את דעתו. התיאור הוא אחר: האירוע נמחק לי ואז ניזכרתי ויש תהליך של שיחזור. אם מפסיקים להסיח את הדעת אין צורך בשיחזור הדרגתי אלא האדם פשוט חושב על מה שהשתדל לא לחשוב קודם.

הצעת בן שפר להסחת דעת במקום הדחקה לא מסבירה את תהליך השיחזור-הזיכרון המשוחזר באופן הדרגתי לאט לאט. על מנת להפסיק להסיח את הדעת אין צורך בשיחזור הדרגתי ולא בשיחזור בכלל. זה קורה בבת אחת.

בנוסף, מתנגדי הזיכרונות המודחקים טוענים שמטפלים משתמשים בטכניקות של סדיום אמיתל והיפנוזה כדי להעלות זיכרונות על טראומה/דחק. אם אין הדחקות למה צריך את הטכניקות האלה? אם כל המקרים של "אי היזכרות" הם "ידעתי שזה קרה אבל לא חשבת על זה" למה צריך את הטכניקות האלה? המטופלים היו ישר חושבים על זה ונזכרים.

יש להעיר שההסבר של הסחה אינו מייחס למדווחת זיכרון כוזב. הזיכרון עדיין אותנטי ואמיתי רק שההסבר הוא שונה. אם אישה מדווחת שעברה גילוי עריות או התעללות מינית והיא מדווחת על הדחקה אז גם אילו זאת הייתה הסחה ולא הדחקה עדיין היא עברה גילוי עריות אבל במקום להדחיק היא הסיחה את דעתה. אין כאן טענה לזיכרון כוזב.

פערי זיכרון ילדות

טענה נוספת היא שלא מדובר בהדחקה אלא בפערי זיכרון ילדות, בני אדם לא זוכרים כל מה שקרה בילדותם [עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 494]

לדעתי הטענה הזאת לא סבירה ככל שמדובר באירועים טראומטיים או סטרסוגניים כבדי משקל. נכון שבני אדם לא זוכרים אירועים שקרו בילדותם אבל אלה הם אירועים טריוויאליים. אירועים כבדי משקל למשל טראומטיים ייזכרו אלא אם כן עברו תהליך הדחקה.

מה עוד שלא ניתן להיתלות באמנזיית ילדות כאשר מדובר בשכחה של מבוגרים למשל חיילים שלא זכרו פרטים משמעותיים מקרב שהשתתפו בו.

זאת לא היזכרות מאוחרת אלא פרשנות מאוחרת/הבנה מאוחרת של האירוע

נניח אב מבצע מעשה מיני בילדה. הילדה באותו רגע לא מבחינה מפאת גילה הצעיר שזה מעשה מיני ולא תופסת את האירוע כמאיים או מצוקתי. רק לאחר שהיא מתבגרת היא מבינה בדיעבד שהאירוע היה בעל אופי מיני. אין לה זיכרון של אירוע טראומטי או סטרסוגני כי במקור הוא לא נחוה ככזה. היא מבינה בדיעבד שהוא היה כזה ע"כ כשהיא מפרשת מחדש את האירוע כמיני וכפסול.

לגבי פרשנות זו היא אפשרית ויש דרך להבחין בין הדחקה ללא הדחקה. אם זו הייתה הדחקה אז האירוע התפרש כמאיים במקור בזמן התרחשותו ואז עד שהייתה היזכרות או שיחזור בינתיים אמורים להיות סימני מצוקה כמו התניות לגירויים ניטראליים הרגשה שמשהו לא בסדר. כאשר אין הדחקה ורק הבנה מאוחרת בדיעבד שזה היה אירוע מיני אז לא אמורים להיות סימני מצוקה כל עוד לא הייתה הבנה והכרה שמדובר במעשה מיני.

גם כאן אין טענה לזיכרון כוזב אלא האירוע היה ורק פרשנותו השתנתה. אין כאן מחלוקת שהאב ביצע מעשה מיני והשאלה היא רק מה הייתה התגובה של הבת מבחינה נפשית, פסיכולוגית לכך.

לא כל היעדר זכירה היא הדחקה-דוגמא של לופטוס

אליזבת לופטוס טוענת שיש מחקרים שבני אדם לא זוכרים אירועים משמעותיים בעברם אפילו שנה אחרי התרחשותם. מחקר אחד ראיין 590 בני אדם שנפצעו בתאונת דרכים בשנה שקדמה 14% לא זכרו את התאונה. במחקר של 1500 שהשתחררו מבית חולים בשנה הקודמת מעל רבע לא זכרו את האשפוז.

Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537

ראשית, לא ברור למה לופטוס סבורה שהמקרים האלה הם לא הדחקות. בהנחה שאובדן הזיכרון לא נגרם מפגיעה פיזית או ממחלה [פגיעת ראש, פגיעה מוחית] מה עוד יכול להסביר את העובדה שבני אדם לא זוכרים תאונת דרכים או אשפוז שהיו בשנה הקודמת לשאלה שנשאלה? זה אירוע יותר מדי משמעותי על מנת שאדם ישכח אותו סתם כך כבר אחרי שנה.

ייתכן ששוב לופטוס מתכוונת כאן לטענה "לא חשבתי על התאונה או על אשפוז" כלומר לא חשבתי לכן לא נזכרתי. כאן נשאלת השאלה מה הייתה השאלה שהופנתה לנחקרים? האם כאשר שאלו אותם האם אתה זוכר את התאונה/אשפוז האם אז גם הם לא נזכרו? אם לא, אז לא ניתן לומר שהם "לא חשבו על זה" כי במחקר עצמו הם התבקשו לחשוב על זה, כלומר להיזכר.

שקר-המדווה יודע וזוכר שהאירוע לא קרה אבל מדווה שהוא קרה

ההסבר הזה די נדחק מהשיח הציבורי האחרון לפחות ברמה האקדמית-פובליציסטית. הנחת הדיון או הפולמוס הייתה שבהינתן מתלוננת, עדה, נפגעת עבירה מבחינת קביעת בית המשפט, הזיכרון שלה אותנטי וכן והשאלה היא האם הוא אמיתי או שהוא כן, אך כוזב. לעומת זאת השערת השקר לפי המתלוננת מעלילה ומביימת את כל העניין לא הועלתה כלל. למשל, בגילוי הדעת של 47 החוקרים שיצאו נגד פסק הדין בעניין בני שמואל, לא הייתה כלל התייחסות לאפשרות של שקר אלא של זיכרון "כן אך כוזב".

יש לשער שהסיבה הסוציולוגית לכך היא שהשערת השקר הייתה טאבו על השיח. אין זה תקין פוליטית [פוליטקלי קורקט] לייחס שקר ובדיה.

מכל מקום אני סבור שמבחינה פסיכולוגית הסיכוי או בעצם הסיכון, ההסתברות שאדם יעליל על הורה, אביו גילוי עריות היא נמוכה מאוד וזהו ככל הנראה מקרה נדיר אם כי לא בלתי אפשרי.

על מנת שאישה תעליל על אביה גילוי עריות או התעללות מינית צריך שיהיה תנאי מוקדם של יחסים רעועים בעוצמה גבוהה עם האב, שנאה עזה, עוינות גבוהה.

יש בני אדם ששונאים ועוינים את הוריהם, אביהם לרבות על רקע של התנהגות האב בעבר. אבל מומחה אמר לי שהסיכוי לעלילה של גילוי עריות לא סביר אפילו כשהיחסים עם ההורה היו רעים והיה סכסוך והייתה שנאה כלפי ההורה כי עדיין יש הבדל בין לשנוא אדם זר לבין לשנוא הורה. כאשר שונאים הורה אז השנאה הזאת מהולה במצב רגשי בצד השנאה שעדיין קושר את האדם להורה ומתנגד לטפול עליו האשמה כזאת. הערך שלהורה לא עושים דבר כזה אפילו כששונאים אותו הוא חזק ביחסי הורים-ילדים.

יש ילדים ששונאים את הוריהם. יש לזכור שגם כאן מספרם מועט אבל הדבר קיים. מספר השונאים את הוריהם מועט בתור הסתברות אפריורית אבל ייתכן שהמספר גדול בהינתן הסתברות אפוסטריורית שכבר יש תלונה. אם כבר יש תלונה נגד האבא וכבר מאשימים את האבא אז ניתן להניח שנאה קיימת. רובם לגבי שונאי אביהם, מנתקים את הקשר חלקם לא עוזרים להם כשהם סיעודיים כל זה קיים. עוד יותר נדיר מצב בו ילדים רוצים לנקום בהוריהם. כלומר מעטים שונאים אבל מבין השונאים הרוב לא מחפשים לנקום. השונאים הנוקמים הם כבר נדירים במספרם. אבל אי אפשר לשלול שהם קיימים רק שהם נדירים. גם כשילדים שונאים את הוריהם בדרך כלל יש רתיעה מנקמה כי עדיין יש השפעה של הקשר הורים-ילדים שיש כאן משהו שונה מאדם זר שמתעבים אותו. יש בכל זאת עדיין השפעה של קשר שמרסן שאיפות נקם. מצב בו השנאה להורים תתגבר אפילו על זה הוא מצב נדיר אם כי לא ניתן לומר שהוא בלתי אפשרי לחלוטין.

הקשר אדם להוריו, לרבות לאביו נקרא "התקשרות" attachment הקשר הזה הוא משהו ביולוגי, אבולוציוני. לכן יש רתיעה גדולה לטפול האשמת שווא על הורה, אב אפילו כאשר יש עוינות כלפיו.

יש גם שאלה איך יודעים מה היה טיב היחסים עם ההורים. כאן אולי יש עדויות שהיחסים היו תקינים והבת לא הסתייגה מהאבא אפילו אם נניח שרק בשלב כלשהו שלב מאוחר הורעו היחסים אז גם לתקופת ההרעה יש עדויות מקרובי משפחה ממכרים מחברים שראו את הקשר בין האב לבת.

יש להניח שאם יש האשמה של האב בגילוי עריות אז יש גם אמונה כנה או זיכרון כן, שהיה גילוי עריות. צריך להאמין שדבר כזה התרחש כדי שיהיה כוח נפשי להאשים את האב בכך.

אם נשווה בין האופציות: אופציה של זיכרון כן בתום לב ואופציה של שקר או בדיה מכוונת אז ההסבר של זיכרון כן בתום לב יחסית משמעותית יותר סביר והגיוני מההסבר של שקר. הסבר השקר נתקל במכשולים פסיכולוגיים משמעותיים שהסבר הזיכרון הכן, בתום לב אינו נתקל בהם. אם אדם כבר החליט להאשים את אביו ולהתלונן ולהעיד נגדו אז האפשרות שהאדם מאמין במה שהוא אומר גדולה יותר מהאפשרות שהוא משקר.

זיכרון כן אך כוזב-זיכרון מושתל [Implanted Memories]

הסבר אלטרנטיבי זה טוען לזיכרונות כוזבים [False Memories] אולם לא בדרך של שקר אלא הזיכרון הוא "כן, אך כוזב" הזיכרון כוזב בתום לב. המדווה אינו משקר אלא הוא טועה, שוגה בתום לב. בניגוד למשקר הוא מאמין שהזיכרון נכון ואותנטי ומאמין שהאירוע המדווה אכן התרחש במציאות, אבל האמת היא שהוא לא התרחש במציאות. זאת בניגוד למשקר שמאמין שהאירוע לא התרחש אבל מעמיד פנים ומוליך שולל כאילו הוא מאמין שהאירוע התרחש.

זיכרון מושתל הוא מקור חיצוני לאמונה בזיכרון כוזב. הסיבה שהאדם מאמין בזיכרון כוזב היא שמישהו אחר גרם לו להאמין בכך.

כאן צריך להבחין בין זיכרון מושתל לבין אמונה שהאירוע קרה אבל ללא זיכרון. א' יכול לשכנע את ב' שבעבר הוא עבר חוויה של אירוע. ב' משתכנע ומאמין שזה באמת קרה לו אבל אין לו זיכרונות מהאירוע. הוא פשוט רק מאמין שהוא עבר את האירוע וגם אחרי שהוא מאמין אין לו זיכרונות מכך. זה לא נקרא זיכרון מושתל, אלא זו אמונה בתוכן מסוים של עברו של האוטוביוגרפיה שלו. המקור לאמונה הזאת יכול להיות שכנוע של אחר אבל זה פשוט מעשה שכנוע. יצירת עמדה ע"י הזולת ולא השתלת זיכרון.

השתלת זיכרון היא תהליך שבו הזולת גורם לאדם לזכור זיכרון שגוי. הוא לא רק משכנע אותו שהאירוע קרה לו, אלא הוא גם גורם לו למצב מנטאלי, קוגניטיבי כזה שיש לו בראש תמונה של זיכרון מאירוע בעברו, אבל האירוע המהווה את תוכן הזיכרון לא התרחש במציאות. כלומר, הזיכרון לא אותנטי, אינו מייצג מציאות אמיתית שהתרחשה, לא מיצג את האמת.

זיכרון מושתל הוא מקרה, סוג של זיכרון כוזב [false memory] כאשר מקור הזיכרון הכוזב הוא הזולת, אדם אחר או קבוצת בני אדם אחרת.

הקבן לתסמונת הזיכרון השגוי ותסמונת הזיכרון המדומה

הקרן למען תסמונת הזיכרון השגוי או הקרן לתסמונת הזיכרון הכוזב, או הקרן לתסמונת הזיכרון המדומה [False Memory Syndrome Foundation - FMSF] הוקמה בפילדלפיה, ארה"ב ב-1992 ע"י זוג הורים שבתם שהיא פסיכולוגית קלינית במקצועה, האשימה אותם בהתעללות בה. [אלי זומר, טראומות ילדות והפרעות ניתוק] לפי גרסה אחרת הקרן נוסדה ע"י האם פמלה פריד [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח, נדב גבאי, "תסמונת הזיכרון השגוי"- מתי דעה הופכת לאסכולה? רפואה ומשפט, גיליון 46, ע' 146]. יחד עם ד"ר פמלה פריד יסד את קרן תסמונת הזיכרון השגוי ד"ר רלף אנדרווג'ר, פסיכולוג שהרבה להעיד כעד מומחה בהגנת אנשים שהאשמו בהתעללות מינית בילדים [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח, נדב גבאי, "תסמונת הזיכרון השגוי"- מתי דעה הופכת לאסכולה? רפואה ומשפט, גיליון 46, ע' 146].

הבת ג'ניפר פריד לפני שנכנסה לטיפול נפשי החלה להיות מודעת לזיכרונות של התעללות מינית מצד אביה והיא התעמתה עם הוריה בעניין זה. ג'ניפר פריד לא דיברה בפומבי מעולם על עניין זה עד 1993 ולא הגישה נגד אביה כל תביעה משפטית. למרות זאת, סיפרה באותה הרצאה כיצד מנסים הוריה לפגוע בה, ובמוניטין האישי והמקצועי שלה באמצעות הקרן, וכיצד היא מוענשת על ידי הוריה בגלל זיכרונותיה. היא טענה שהקמת הקרן הונעה מסכסוך משפחתי שיצא מגדרו והפך לחלק מהתרבות האמריקאית [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח, נדב גבאי, "תסמונת הזיכרון השגוי"- מתי דעה הופכת לאסכולה? רפואה ומשפט, גיליון 46, ע' 146, הערה 6]

זהו הרקע המשפחתי-אישי להקמת הקרן. הרקע ההיסטורי-סוציולוגי היה בעקבות ריבוי התלונות מצד ניצולי טראומות ילדות כנגד הוריהם המתעללים, קם בתחילת שנות ה-90 בארצות הברית, גל נגדי של ספקנות ביחס לתוקף המדעי של תופעות הניתוק ושל הזכרונות המנותקים שמתגלים במהלך הטיפול בבעיה. [אלי זומר, טראומות ילדות והפרעות ניתוק].

הארגון איגד בתוכו אלפי חברים שטענו כי הואשמו באופן כוזב על ידי בת משפחה רעועה בנפשה, וכי האשמות אלה "נולדו", יש מאין, בתוך טיפול "מסוכן" שעוסק בחשיפת זכרונות מודחקים ושעל פי הטענה, משתיל את הזכרונות הכוזבים במוחן של נשים קלות השאה (סוגסטביליות). אנשי מקצוע רבים שהתמחו בטיפול בהפרעות ניתוק החלו לדווח כי הם נתונים להטרדות בחיי היום-יום, להתקפות מקצועיות, ולתביעות נזיקין עתירות ממון, מצד בני המשפחות המואשמות.

[אלי זומר, טראומות ילדות והפרעות ניתוק, נדב גבאי, "תסמונת הזיכרון השגוי"- מתי דעה הופכת לאסכולה? רפואה ומשפט, גיליון 46, ע' 146]

הקרן לתסמונת הזיכרון השגוי מוציאה פרסומים, תזכירים והדעות לעיתונות הטוענים כי זיכרונות מושהים הם תופעות מזויפות הנוצרות על ידי מטפלים ועל ידי ספרים, ומביאות להרס של משפחות. במרץ 1993, מנה הארגון 3,000 חברים המאמינים שהם, או מישהו במשפחתם, נפל קורבן להאשמת שוא

[אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח]

הדעות והרעיונות שהקרן מנסה לקדם הן הדעות והרעיונות האלה: זיכרונות מושהים הם תופעה מזויפת שיוצרים אותה מטפלים, מחברי ספרים והתוצאה שלה היא הרס משפחות. הטענה שלהם היא שזיכרון מודחק הוא "מדע זבל" Junk science יש פסיכולוגים קליניים, חוקרים מתחום חקר המוח התומכים ואוהדים את הקרן בצורה זו או אחרת [עציוני, האם הפסיכולוגיה יכולה לשמש כ"מקדם הגנה, שם, עמ' 107-108]

הרעיון שבמקרים רבים הזכרות מאוחרת בגלוי עריות וניצול מיני אינם אלא תוצאה של מהלכים טיפוליים הרסניים שתרמו להיווצרות זיכרון שגוי [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית]

אחת מהטענות של אלה המצדדים ב"תסמונת הזיכרון המסולף, היא שניסויים ומחקרים על זיכרון מראים שניתן לשתול זיכרון מסולף בקלות, אפילו בנבדקים נורמלים.

[אלי זומר, היבטים נוירוביולוגיים וקליניים של זיכרון טראומטי]

הנחתם היא שלא ניתן להדחיק זיכרונות של אירועים טראומטיים כמו גילוי עריות במשך תקופה ארוכה. הם לא מקבלים אמנזיה דיסוציאטיבית כמנגנון הגנה.

הקרן מתבססת רבות על מחקרי אליזבט לופטוס לגבי השתלת זיכרונות

[נדב גבאי, "תסמונת הזיכרון השגוי" - מתי דעה הופכת לאסכולה? רפואה ומשפט, גיליון 46, ע' 146]

אנשי הקרן לתסמונת הזיכרון השגוי טוענים שאנשים אינם יכולים להדחיק זיכרונות של אירועים כמו גילוי עריות שהתרחשו במהלך תקופה ממושכת [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח]

הקרן תומכת במחקרים, תומכת בהורים שמואשמים בהתעללות מינית בילדיהם, במצבים בהם הזיכרונות הופיעו לאחר שנים של שכחה [עציוני, בעקבות ע"פ, שם, עמ' 490-491]

הקרן לתסמונת הזיכרון המדומה מימנה מאבקים נגד מה שהיא מכנה ההיסטריה של התעללות מינית [בוריס נמץ, אליעזר ויצטום, משה קוטלר, תיסמונת הזיכרון המדומה-תמונת מצב עדכנית, הרפואה, כרך 141, חוברת ח', עמ' 726-727, אליעזר ויצטום, יעקב מרגולין, זיכרונות מודחקים של טראומה נפשית בראי המשפט: בין פסיכיאטריה למשפט רפואה ומשפט 44, עמ' 105-106]

ארגון זה מגייס את טובי החוקרים בתחום הזיכרון וההיפנוזה ועומד מאחורי תביעות נגדיות דרמטיות לא פחות המוגשות בימים אלה בבתי משפט רבים באמריקה. תופעה מקבילה היא של ילדים בוגרים החוזרים בהם מ"זיכרונות" הניצול המיני שבצעו בהם ההורים. הורים אלה טוענים כי הואשמו בטעות והם תובעים את המטפלים בגין גרימת זיכרונות שגויים באמצעות שיטות טיפול הדומות לשיטת מח

[אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית]

יחד עם ד"ר פמלה פריד יסד את קרן תסמונת הזיכרון השגוי ד"ר רלף אנדרווג'ר, ב-1991, נתן ד"ר אנדרווג'ר ראיון לכתב העת ההולנדי "פדיקה" (Paidika) כתב העת לפדופיליה (פדופיליה = משיכה מינית לילדים). בראיון זה, שקטעים ממנו דווחו על ידי לורנס, אמר אנדרווג'ר שעל פדופילים לטעון באומץ בזכות בחירותיהם המיניות, וכי זכות זו היא רצון האל. בראיון הכתוב עודד ד"ר אנדרווג'ר את הקוראים לקחת סיכונים ולטעון בפומבי שפדופיליה היא דבר טוב. בעקבות סערה ציבורית שקמה לאחר שנדעו דבריו נאלץ האיש להתפטר מהוועד המייעץ של הקרן. אשתו, שרואיינה לאותו מאמר והביעה דיעות דומות, עדיין מחזיקה במינוי בוועד המנהל של הקרן לתסמונת הזיכרון השגוי

[אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח]

התיזה בדבר תסמונת הזיכרון השגוי משמשת כאסטרטגיה בהגנה המשפטית של אנשים המואשמים על ידי ניצולים בוגרים. אנשי מקצוע רבים המשמשים בוועד המנהל של הקרן מתפרנסים ממתן עדויות מומחים ונהנים מרווח מקצועי או כספי כתוצאה מהשמעת טענות כאילו ניצולי התעללות משקרים או שהזיכרונות הושטלו במוחם ואין בהם ממש. [אלי זומר, טראומה בגיל הילדות, אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח]

הקרן גם טענה שקיימת תסמונת שהיא בעצם הפרעה נפשית, פסיכופתולוגיה שנקראת "תסמונת הזיכרון הכוזב" או "תסמונת הזיכרון המדומה" או תסמונת הזיכרון המסולף" או "תסמונת הזיכרון השגוי" False Memory Syndrome. זו בעצם פסיכופתולוגיה, הפרעה נפשית לכל דבר.

תיסמונת הזיכרון המדומה היא תסמונת שמיצרת זיכרונות מדומים ע"י תהליך טיפולי, הפעלת לחץ או היפנוזה. הלוקים בה מטופלים ע"י מטפלים המאמינים שמאחורי תסמינים נפשיים של המטופל כמו דיכאון, דימוי עצמי נמוך מסתתרת התעללות מינית בילדות. למרות שלפציינט אין זיכרונות גלויים הרי שהמטפלים משתמשים בטכניקות של שחזור זיכרונות **Recovered-memory techniques** עם דגש על שיטות סוגסטיביות והיפנוטיות. בעקבות זאת התנהגות המטופל היא עוינת כלפי קרוב המשפחה הפוגע, הוא תובע אותו תביעה משפטית או מתלונן במשטרה ומעיד נגדו כלומר מניע הליך משפטי.

הפנייה לטיפול היא למטפלים שמתמחים בטרואומה, בשחזור זיכרונות מודחקים, בשימוש בשיטות סוגסטיביות כמו היפנוזה.

הבדיקה המחקרית לא מצאה תוקף למדדי התסמונת ורק חלק קטן מהנשים התאימו למדדים אלה שיעור של 3.9-13.6 אחוזים.

[בוריס נמץ, אליעזר ויצטום, משה קוטלר, תיסמונת הזיכרון המדומה-תמונת מצב עדכנית, הרפואה, כרך 141, חוברת ח', עמ' 726-727, אליעזר ויצטום, יעקב מרגולין, זיכרונות מודחקים של טראומה נפשית בראי המשפט: בין פסיכיאטריה למשפט רפואה ומשפט 44, עמ' 105-106]

מי שסובל מתסמונת הזיכרון הכוזב, יהיה משוכנע באמיתות זיכרונו למרות שהאירוע שהוא זוכר, לא התרחש מעולם. עיקרי התסמונת כוללים אמונה מוחלטת של האדם בזיכרון ההתעללות, ניתוק יחסים עם המואשם, חוסר רציפות ועקיבות של תסמיני ההתעללות, פנייה לטיפול מסיבה שלא קשורה להתעללות למשל דיכאון או חרדה, אם הטיפול מתמקד שהמטופל עבר טראומה והתעללות כנושא מרכזי

בטיפול אפשר שהמטופל יאמין שהיה דבר כזה.

התסמונת שטוענים לה היא פסיכופתולוגיה שמה שמאפיין אותה הוא זיכרונות מדומים של התעללות מינית בילדות. הלוקים בה מתרכזים בזיכרונות ההתעללות ובחוויה הטראומטית. הם מאמינים אמונה מוחלטת בתוקף הזיכרונות למרות שהאירועים לא היו ולא נבראו. הזיכרונות הם מרכזי חיי האדם הזוכר ופוגעים בהסתגלותו. הזיכרונות עמידים בפני שינוי. המתעללים לכאורה הם בעצם הקורבנות האמיתיים בסיפור כאשר המטופלים סובלים לשווא. המטפלים בין ברשלנות ובין בזדון מנצלים את השפעתם כבעלי סמכות להחדיר למטופלים אמונה שעברו התעללות.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, עמ' 490-491, בוריס נמץ, אליעזר ויצטום, משה קוטלר, תיסמונת הזיכרון המדומה-תמונת מצב עדכנית, הרפואה, כרך 141, חוברת ח', ע' 727, אליעזר ויצטום, יעקב מרגולין, זיכרונות מודחקים של טראומה נפשית בראי המשפט: בין פסיכיאטריה למשפט רפואה ומשפט 44, ע' 106]

אין אפילו מחקר אחד שתומך בסינדרום הזיכרון הכוזב היא מעולם לא הוכרה במגדיר הפרעות נפשיות.

[הרצאתו של אלי זומר בכנס "הפוליטיקה של החלום" האגודה הסוציולוגית הישראלית המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר אילן, דיון בפגיעה מינית במשפחה בעקבות פסק דין בני שמואל]

תסמונת הזיכרון הכוזב לא נכנסה לאף מגדיר פסיכיאטרי אין ראיות לתסמונת הזאת. [אלי זומר, סרטון הרצאה: זיכרונות מודחקים: בין מדע משפט לחברה", ביום עיון משותף של בתי הספר לפסיכולוגיה ומשפטים במרכז הבינתחומי בהרצליה דקה 11:57]

לגבי תסמונת הזיכרון המדומה יש גם בעיה איך ניתן לדעת שהזיכרונות כוזבים? הרי צריכות להיות ראיות שיכריעו האם הזיכרונות אמיתיים או כוזבים לכן לא ברור איך ניתן לדעת שבאמת יש כאן זיכרון כוזב.

טענת הזיכרונות המושגלים בהקשר של גילוי עריות והתעללות מינית בילדות

זו טענה לפיה הזיכרון שלפי הטענה נטען שהוא הודחק אבל שוחזר ושתוכן הזיכרון הוא "עברתי גילוי עריות" או "אבא שלי אנס אותי" או "עברתי התעללות מינית בילדות" אינו אלא זיכרון מושגל ולכן מן הסתם זיכרון כוזב. מקור הזיכרון הוא בעצם סוגסטיה של אדם אחר. מן הסתם האדם האחר הוא המטפל, הפסיכולוג הקליני, הקלינאי, הפסיכותרפיסט. הטענה הקלאסית היא שהזיכרון הושגל במהלך טיפול פסיכולוגי, תרפיה או פסיכותרפיה. אבל כפי שאראה בהמשך הטענה להשתלת זיכרון לא מוגבלת רק לטיפול ולמטפלים אלא גם למקורות נוספים שמחוץ לקליניקה.

יש לציין שטענת הזיכרון המושגל היא לא בהכרח חלק מטענת "תסמונת הזיכרון הכוזב" בה דנתי לעיל. אין הכרח להאמין בתסמונת הזיכרון הכוזב על מנת להאמין בזיכרון מושגל. אפשר ללא סתירה להאמין בהשתלת זיכרון ולדחות את תסמונת הזיכרון הכוזב. דחיית תסמונת הזיכרון הכוזב לא מנביעה דחיית טענת הזיכרון המושגל כך שניתן ליישב אמונה בזיכרון מושגל עם דחיית תסמונת הזיכרון הכוזב.

תסמונת הזיכרון הכוזב היא טענה מעבר להשתלת זיכרון גרידא. זו טענה שמושגלי הזיכרון [אבל לא רק הם, אלא גם בעלי הזיכרון הכוזב שלא כתוצאה מהשתלה] הם לא רק מושגלי זיכרון אלא הם סובלים מפתולוגיה נפשית שנקראת "סינדרום הזיכרון הכוזב" שיש לה רשימת סימפטומים. אבל, אפשר גם לטעון שאדם יושגל בו זיכרון כוזב מבלי שהוא ילקה בתסמונת הזאת ובפתולוגיה הזאת ובמצב כזה יש לו זיכרון מושגל, אבל אין לו תסמונת זיכרון כוזב.

אם כן, הטענה להשתלת זיכרון היא שאישה הטוענת שהיא נזכרה שאבא שלה אנס אותה בילדותה, ביצע בה גילוי עריות, התעלל בה מינית בילדותה, הזיכרון שלה אינו אמיתי, אינו אותנטי לא מייצג אמת עובדתית שהתרחשה, אלא הזיכרון הושגל בראשה, במוחה, בתודעתה מבחוץ. בדרך כלל הושגל ע"י המטפלת שלה. הטענה הזו לפי הגישה הזאת אפשר לטעון אותה במספר רמות. רמה אחת היא שזה מה שקרה כי לא ייתכן שבאמת יש זיכרון מודחק-משוחזר [לא ייתכן שיש בכלל או לפחות לא ייתכן שיש לגבי גילוי עריות והתעללות מינית בילדות], טענה שנייה יותר מתונה היא שיש זיכרון מודחק-משוחזר אותנטי אבל זו האפשרות הפחות סבירה. יותר סביר שהזיכרון הושגל ולכן הוא זיכרון כוזב. טענה יותר מתונה היא שהאפשרויות של זיכרון מודחק-משוחזר אותנטי וזיכרון מושגל-כוזב שוות במשקלן ובהסתברותן ואי אפשר להעדיף גרסה אחת על השנייה. כלומר הטענה לזיכרון מושגל-כוזב לא פחות סבירה [גם אם לא יותר סבירה] מהטענה של זיכרון מודחק-משוחזר אמיתי.

האפשרות של השתלת זיכרון גילוי עריות והעלטה ע"י מחברי גילוי הדעת, 47 חוקרים בזו הלשון:

מחלוקת זאת מוזנת על ידי ממצאים רבים המעוררים ספק ממשי בקיום מצבים כאלה ומצביעים על האפשרות החלופית של זיכרון כן אך כוזב. באופן כללי, מחקרים רבים ומגוונים מצביעים על אופיו הקונסטרוקטיבי של הזיכרון האנושי, כמערכת שלא רק משמרת אירועים שהתרחשו בעבר אלא גם מייצרת זיכרונות חדשים ומעוותים. בפרט, מחקרים רבים מראים שניתן, בתנאים המתאימים, ליצור אצל אנשים זיכרונות של אירועים שלא התרחשו כלל וכלל, ושלפעמים האנשים ידווחו על פרטים ספציפיים לגבי האירועים האלו (שכלל לא התרחשו) בדרגה גבוהה של ביטחון.

על בסיס האמור לעיל, הוצע הסבר חלופי לתופעה הכללית של זיכרון מודחק משוחזר של אירוע טראומטי, לפיו מדובר בזיכרון כן

אך כוזב - זיכרון שיכול להיבנות בגין סוגסטיה מצד מטפל(כגון פסיכיאטר, פסיכולוג, מנחה קבוצת טיפול וכו') 'או בשל אוטוסוגסטיה. מקרים כאלו מדווחים בספרות המקצועית וקיומם מבוסס מחקרית. נראה שדי בסוגסטיה זו כדי ליצור לעתים אשליית זיכרון

[גילוי דעת בנוגע למעמד המדעי של זיכרונות מודחקים ומשוחזרים]

יוער, כי אלי זומר הבין את הטענה "זיכרון כן אך כוזב" בתור טענה שהתופעה הזאת היא סימפטום של "תסמונת הזיכרון הכוזב" [אלי זומר, סרטון, הרצאה: זיכרונות מודחקים: בין מדע משפט לחברה", ביום עיון משותף של בתי הספר לפסיכולוגיה ומשפטים במרכז הבינתחומי בהרצליה, דקה 7:30]

לדעתי זו טעות. מחברי גילוי הדעת לא טענו שהם תומכים בתסמונת הזיכרון הכוזב ואף לא הזכירו את התסמונת הזאת בגילוי הדעת שלהם. כאשר הם טענו "זיכרון כן, אך כוזב" הם טענו שהזיכרון הספציפי יכול להיות כוזב אבל מכך לא נובע שבעלת הזיכרון הכוזב סובלת מתסמונת פתולוגית של זיכרון כוזב שמצריכה שורת תסמינים שגילוי הדעת לא טען שהם בהכרח ותמיד קיימים בכל מקרה של זיכרון כוזב מסוים.

גילוי הדעת ציין שני מקורות לזיכרון "כן, אך כוזב" מקור הסוגסטיה ומקור האוטוסוגסטיה. כאמור, לגבי הזיכרון המושגל מדובר רק בסוגסטיה. אוטוסוגסטיה אינה השתלה של זיכרון ובה אדון בנפרד.

מחברי גילוי הדעת טוענים את הטענה המתונה יחסית שיש "אפשרות חלופית" לזיכרון מושגל. הם לא טוענים שזיכרון מושגל-כוזב זו האפשרות היחידה הקיימת הם גם לא טוענים שזו אפשרות יחסית עדיפה או סבירה יותר יחסית לזיכרון מודחק-משוחזר אותנטי. הם רק טוענים שזיכרון מושגל-כוזב זו חלופה לא פחות סבירה גם אם היא לא יותר סבירה מזיכרון מודחק-משוחזר אותנטי.

אציג מספר טיעונים דומים:

הזיכרון הזה נותן הסבר אפשרי למטפל ולמטופל לגבי הבעיות שלו, ולכן פעמים רבות הופעת זיכרונות כאלו נחשבת על-ידי המטפל להצלחה. יש לשני הצדדים מוטיבציה מאוד חזקה להאמין שהזיכרון הוא אמיתי מפני שסוף-סוף יש לכאורה פריצת דרך בטיפול. יש הרבה מטפלים שמאמינים שבהחלט יש מקרים כאלו, כי הם נתקלו בהם הרבה פעמים, אבל זה לא שהם לקחו חוקר פרטי שבדק את אמינות הזיכרונות ואימת אותם.

[דברי פרופ' גולדשמיד, בתוך שחר סמוחה, האם אפשר לסמוך על הזיכרון?, מגזין גלובס, 12.12.2014]

הזיכרון האנושי אינו משקף באופן מדויק ומלא את אשר אירוע בעבר, ובאמצעות מחקרים אמפיריים הוכח שמידע יכול לתרום אף ליצירת זיכרונות של אירועים שלא התרחשו מעולם. [יינון היימן, זכרונות מודחקים בראי בית המשפט: אונס ודיסוציאציה, סוגיות יישומיות בפסיכולוגיה משפטית, ע' 207] היימן טוען שהיות ומחקרים הראו באיזו קלות ניתן להשתיל זיכרונות כך שאדם יזכור אירועים שלא אירעו מעולם. בנוסף לכך לטענתו מטפלים עוסקים בטיפול בפירוש חלומות כך שהפירוש הוא "עברתי אירוע טראומטי" והחלום הופך למציאות חלופית בעיני המטופלת. [היימן, שם, עמ' 216-215]

לצד כל האמור לעיל, לא ראוי להתעלם מגוף מחקרי גדול ומתיעוד של מקרים רבים התומכים ברעיון לפיו ניתן ליצר זיכרונות כוזבים, במעבדה ומחוצה לה. רעיון זה מנחה את חוקרי הזיכרון לקרוא לנו להטיל ספק בכל זיכרון, וודאי בזיכרון שעולה בנסיבות המועדות לייצר עיוותי זיכרון. נסיבות אלה, בין אם מצביות ובין אם כאלה שמתבטאות בסימפטומים של הקורבן לכאורה, עולות פעם אחר פעם בזירה המשפטית. מהן אותן נסיבות? העדר עדויות אחרות באמצעותן יכול האדם הזוכר לתקף את מהימנות זיכרונו, ערפול לגבי הדברים שהתרחשו - אם בשל הזמן שחלף או מסיבות אחרות, מוטיבציה פנימית למצוא הסבר למצב נפשי כלשהו) כחרדה או דיכאון, (נטייה לפנטזיה ומוכנות לקבלת סוגסטיה

[גד בן שפר, הערות לגבי 'מלחמות הזיכרון' וסוגיות ליבה בדיון המדעי-משפטי, פסיכולוגיה עברית, 19.11.2014]

מתוך ראיון עם אליזבט לופטוס:

"המטפלים האלה לא עשו את זה בכוונה, הם באמת האמינו בתיאוריות שלהם", אומרת לופטוס, "היתה להם אג'נדה של הטרדה מינית וכך גרמו לאדם להיזכר בפרטי פרטים בזיכרונות מהילדות, האמינו שזה המפתח להבראתו, ובתהליך הזה שתלו אצלו את הזיכרון המדומה ובדרך הרסו משפחות. לא כולם נדיבים כלפיהם כמוני. פסיכולוגים רבים חושבים אחרת. יש מומחה אחד סקפטי בצפון אמריקה שאומר שאם אתה יכול להפוך הפרעת אכילה ב-2,000 דולר להטרדה מינית או פיצול אישיות ב-200 אלף דולר, אז יש לך את התשובה. אני לא חושבת שהכל נעשה מתוך תאוות בצע. הם פשוט לא מבינים איך הזיכרון עובד ומאמינים שאפשר להיאנס במשך עשר שנים ולא לזכור את זה. כששואלים מטפל למה הוא מאמין שהסיפור נכון הוא יגיד כי המטופלת עקבית בתיאורים שלה ובגלל התופעות שמהן היא סובלת עכשיו."

המחקרים של לופטוס על זיכרונות מדומים בשנות השמונים, התקבלו בברכה על ידי עורכי דין מטעם ההגנה במשפטי על עבירות מין. לופטוס הסבירה למושבעים איך עובד הזיכרון ואיך אפשר לפברק אותו ולעשות מניפולציה על המטופל.

מה קורה במוח?

"אתה יוצר לך דימוי מסוים ומייבא לשם פרטים מחלקים אחרים בחיים שלך ובונה משהו שנראה כמו זיכרון אמיתי, שנראה מאוד מציאותי ואמיתי. אתה מסוגל להרגיש כלפיו תחושות אמיתיות, לראות את הצבעים, להריח את הריחות, לכן כל כך קשה להבחין בין זיכרונות אמיתיים למדומים, במיוחד כשהאמיתיים קרו לפני הרבה שנים."

לופטוס נתנה לתופעה שם "The Misinformation Effect: הרעיון הוא שאפשר לתת לעדים מידע או לחקור אותם בצורה שמובילה למסקנות מסוימות או לטעת במוחם של מטופלים רעיונות שיעזרו להם לבנות תמונת חיים שלמה, ואז לעוות את הזיכרון ולגרסם להם לזכור דברים שלא התרחשו במציאות."

[אביבה לורי, אליזבת לופטוס מפקפקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008]

פרופסור אלי ואקיל, ראש המעבדה לחקר הזיכרון בבר אילן:

"היכולות להתערבב עם אירועים שקרו במציאות ועל ידי כך נוצר תסריט שלא היה ולא נברא. תופעה זו היא מסוכנת מאוד במידה ואין עדויות נוספות שתומכות בזה. ולכן, היכולת לקבוע שאירוע מסוים, שנשכח לפני שנים וצף ועולה בחלום אמנם אכן קרה - הנה מוגבלת. יתכן והאירוע התרחש, אולם חובה עלינו לזכור כי קיים חשש שהאירוע הנו פרי דמיונו של האדם ותו לא."

התופעה שבה אנו מאשימים אדם על בסיס זיכרון היא מסוכנת מאוד, בוודאי במשפט הפלילי, שכן מוחנו יכול לייצר תסריט שלא היה ולא נברא. אין אני אומר כי המקרה הנדון אינו קרה - אך כולי תקווה כי מלבד החלום היו עוד לא מעט ראיות תומכות."

"המיתוס שלנו קובע כי "הזיכרון שלנו הוא מחשב ובכל רגע נתון ניתן לשלוף ממנו קובץ" אך המציאות מורכבת יותר: בניגוד למקובל לחשוב אין אנו מקדדים זיכרונות וכל החוויות וכל התחושות שלנו משפיעים על הזיכרון שלנו לאירועים. כלומר מסתבר שהזיכרון שלנו אינו דומה לזיכרון של מחשב - הוא לא תמיד צודק-גם אם אנחנו בטוחים בכך."

[אבירם זינו, מומחה לחקר הזיכרון מבר אילן: "פסק הדין של בני שמואל מקומם, מעריב 10.9.2014]

קשה יותר לאמת בהצלבה היזכרות באירוע כמו גילוי-ערייות. אמנם אין לשלול את האפשרות שיש מקרים שבהם הדיווח מבוסס על אירוע אמת, אלא שאין אבן בוחן שתקבע בכל מקרה נתון, אם האירוע אכן קרה.

הסיבה לכך היא, שהתודעה האנושית היא גמישה למדי, ולפעמים היא רגישה לסוגסטיות למיניהן. כלומר, תהליכים המשפיעים על אנשים בעוצמה גורמים להם להאמין במשהו שאיננו בהכרח נכון. יש, למשל, אנשים אשר מוכנים להישבע כי נחטפו על ידי חיזרים, או נכחו בטקסי פולחן של כת השטן. הסוגסטיה יוצרת חוויה, הנתפשת כאותנטית ומלווה בתופעות הלוואי האופייניות לזיכרון של אירוע אמיתי לכל דבר. כלומר, בתחושות ובתסמינים הנלווים לאירוע שבו "נזכרים". לכן אין לאדם יכולת להבחין בין חוויה כזאת לבין חוויית זיכרון של אירוע-אמת.

לסוגסטיה, בין שהיא חיצונית או שהיא עצמית, יש מבחינת האדם ערך כאשר היא מסייעת לו "להסביר" מצוקות (כגון מפגש תכופ עם מה שפרויד כינה "משאלות אדיפליות") באופן המשפר את הדימוי העצמי.

זאת ועוד, היום ידוע – בעקבות ניסויים שנערכו – כי אנשים מסוגלים לחוש חוויית "זיכרון" שידוע כי נוצרה דרך סוגסטיה, ולחוות אותה כאותנטית לכל דבר. ובכן, כשם שיש תעתועי ראייה מוכחים יש גם תעתועי זיכרון.

אם כן, אין זה מדויק לומר שקיומם של זיכרונות מודחקים המשוחזרים לאחר שנים אצל נפגעי התעללות הוא עובדה מבוססת. למעשה, כל מה שידוע הוא, שהיו מקרים לא מעטים של מתלוננים כאלה. יש להניח שרובם חשו מבחינה סובייקטיבית, שאמנם נפגעו. דא עקא, אין דרך לאמת זאת, אלא אם הושגה לבסוף הודאה, או נמצאו ראיות פיסיות למקרה שאירע שנים קודם לכן. ובכן: יש ספק מובנה בתחום.

מטעה אפוא לכנות "נפגעי התעללות" את כלל המטופלים שדיווחו על זיכרון התעללות מוקדם, שהתעורר שנים לאחר מכן – גם אם הם אובחנו כך על ידי מטפלים שקיבלו את הדיווח כאמין. למטופלים אין דרך לדעת בבטחה, באיזו מידה זיכרונותיהם מהימנים. האמנות של המטפלים היא לסייע להיטיב את המצב הנפשי של המטופל, לאו דווקא להעריך את אמינות דיווחיו. לכן, אין כלל מקום לאמוד את שיעור התרחשות התופעה על פי מניין המטופלים שפירשו כך (בעזרת מטפל או בלעדיו) את חווייתיהם.

אפשר אמנם לטעון שאין זה אומר שאין כלל מקרים אמיתיים של טראומות מודחקות-משוחזרות. אך מה הטעם לדבוק בהסבר אשר מוטל בספק כאשר קיימים הסברים אחרים פשוטים יותר? נתאר לעצמנו, שמשערים את קיומה של טלפתיה, ומוצאים שברוב המקרים שבהם לכאורה הופגנה טלפתיה, היו רמזים אחרים. האם סביר עדיין לעמוד על כך, שטלפתיה היא בכל זאת הסבר סביר?

[דוד נבון, מה בין זיכרון לספק זיכרון? הארץ, 9.10.2014]

יונתנו גושן:

אגיד את זה בצורה ברורה יותר: אני לא מכיר חוקר זיכרון אחד בכל העולם, שלא מאמין בכוחה של הסוגסטיה לייצר זיכרונות

שווא, ושלא מכיר בקלות שבה ניתן לייצר זיכרונות. מדובר בידע חלוט, נכס צאן ברזל שאין עוררין עליו, תופעה שכולנו עדים לה גם באירועים לא טראומטיים. לעומת זאת קיים ויכוח מדעי אדיר לגבי קיומה של הדחקה".

סביר בהרבה ששורה של נשים, בגלל טיפול לא מקצועי, עוברות בחוויה שלהן אונס על כל השלכותיו, מבלי שהוא התרחש".

[יעל פרוינד-אברהם, מומחה: כך ניתן לשתול זיכרונות במוח האדם, מקור ראשון, 31.10.2014]

במקרה בו הזיכרון עולה בטיפול פסיכולוגי יש אפשרות שהמטפל "משתיל" זכרונות דרך השאלות.

מכאן לא נובע שכל עדות ודיווח על זיכרון הוא בהכרח שגוי. רוב האנשים לא הולכים שולל אחרי השאלות המנחות. הדבר אומר שלפעמים הוא שגוי ולכן יש להיזהר בעדויות אלה. קיימת אפשרות לא מבוטלת שזו עדות מוטעית.

[נירה ליברמן, קוגניציה חברתית, בתוך פסיכולוגיה חברתית, כרך א', יחידה 2, עמ' 122-123]

מצדו השני של המתרגם, יש הגורסים שמדובר בזיכרונות כוזבים המושגלים אצל המטופל במהלך טיפול פסיכולוגי או בזיכרונות מסולפים שהם תוצאה של עירוב בין עובדות לפנטזיה. מחקרים שנעשו בארה"ב מעידים שאדם מסוגל "להיזכר" באירוע שלא קרה מעולם, כאשר עובדות על אודות האירוע מוצעות לו. מצדדי גישה זו מתריעים מפני הסכנות האפשריות הטמונות בהסתמכות על זיכרונות מודחקים: חשש מפני סוגסטיה גם אם אינה מכוונת;

[טל רגב, ליאורה ארזי, מה בין הרשות המחוקקת לרשות השופטת בהכרעות בדבר קבילות ראיות? דיון בעקבות ע"פ 28559 // העוסק בקבילותם של זיכרונות מודחקים הארת דין ו (1), ע' 42]

מרכיבים כלליים של השתלת הזיכרון והבניית זיכרון כוזב

זכרוני הראשון אם יופיך אינו מטעה אותי

[שלמה ארצי, ירח]

הטענה היא שמודל הזיכרון אינו מודל מצלמה וצילום. הזיכרון לא "מצלם" אירועים וחוויות כפי שהם ומאחסן אותם כפי שהם ואז הזיכרונות נשלפים כפי שהם כפי שמצלמה מצלמת פרטי נוף ואז הנוף נראה כפי שהוא ללא כל שינויים. הזיכרון הוא גם לא מודל של "מחשב" זיכרון מחשב שבו מתוכן מידע כגון טקסט או תמונות נקלטים ונשמרים ומאוחסנים בדיוק כפי שהם ולא עוברים כל שינוי והפלט זהה בדיוק לקלט.

הזיכרון לעומת זאת הוא קונסטרוקטיבי. כאשר נקלטים גירויים ומקודדים אז כאשר יבוא המועד של שליפת הזיכרון וההזיכרות אז לא בהכרח המידע יישמר כפי שהוא. אם זה היה כך אז אף פעם לא היו טעויות זכירה ולא היה אף פעם מצב שבו אדם לא זוכר נכון. כל זיכרון היה תמיד נכון, מדויק, אמיתי ואותנטי. זיכרון מושלם בדיוק. לא היה דבר כזה זיכרון כוזב. אבל, בהנחה שיכול להיות מצב בו אדם זוכר זיכרון כוזב, הדבר שהוא זוכר אינו נכון, הוא שגוי, מוטעה, לא מדויק אז הפלט אינו זהה לקלט. המידע שנשלף אינו זהה למידע שקודד והזיכרון לא מייצג את האמת, את המציאות כפי שהייתה. הזיכרון שונה מהעובדות, מהתיאור [הדסקריפציה] של הדברים מהמצב האמפירי לאשורו ומהנתונים העובדתיים כפי שהתרחשו באמת.

זכרוני השני, אם עיניך אינן מטעות אותי

[שלמה ארצי, ירח]

טענה נוספת היא שמידע מאוחר בזמן כלומר התרחשויות שהיו אחרי האירוע שנזכר, מתערבבות עם האירוע הנזכר וכך תמונת הזיכרון המתקבלת במועד השליפה וההזיכרות שונה בתוכנה מהאירוע המקורי.

הטענה בדבר השתלת זיכרון היא טענה שהשפעה של אדם או מספר בני אדם אחרים משפיעה ומשנה את תוכן המידע בזיכרון. מקור המידע החדש המשפיע על הזיכרון הוא אדם אחר במועד מאוחר לאירוע המקורי הנזכר.

אם כן, לזיכרון אין אופי צילומי או ממוחשב, הזיכרון אינו סטטי, נייח אלא הוא דינמי, משתנה ולכן יכול להיות גם כוזב.

בזכירה אין רק שימור של תמונה קיימת אלא גם ייצור של מידע חדש שנתפס כאילו הוא שייך לזיכרון האירוע המקורי.

האינפורמציה החדשה מתערבבת באינפורמציה המקורית וכך נוצרת אשליית זיכרון. העובדה שהזיכרון כוזב אינה פוגעת בביטחון של הזוכר באמיתות זיכרונו. מבחינת האדם הזוכר, גם כאשר הזיכרון כוזב הוא עומד בתוקף על נכונותו ואמיתותו ועל האותנטיות של הזיכרון. הוא מפגין ביטחון בנכונות המידע הזכור היות והוא אינו מודע לשינויים שעברה האינפורמציה הזכורה ומבחינתו הזיכרון

המקורי נשמר כפי שהוא. החוויה הסובייקטיבית של האישה הזוכרת זיכרון כוזב היא כמו חוויה סובייקטיבית של זיכרון אמיתי.

מחקרים הראו שניתן ליצור זיכרונות בקרב בני אדם שהם זיכרונות כוזבים כלומר לגרום לבני אדם להאמין בדרגה גבוהה של ביטחון בזיכרון אירועים שמעולם לא התרחשו. לא היו ולא נבראו.

**קשה להגיד חבל או לומר אולי.
במקום זה אני רוקד וצועק לירח: "רד".
ומאשים את העולם בכאבי**

[שלמה ארצי, ירח]

בהקשר לזיכרון גילוי עריות והתעללות מינית בילדות נטענת טענה נוספת והיא שתוכן המידע שמטפלים מעבירים למטופלים גורם למטופלים לרצות לקבל את המידע הזה היות והאינפורמציה הזאת פותרת לפציינטית בעיות שיש לה ויש במידע הזה הסבר לדברים שקורים לה ויש לה את מי להאשים- את אביה ולא את עצמה וכך היא משתחררת מרגשות האשמה ועוברת להאשמת אחר.

לפי הטענה, אם מטופלת זוכרת זיכרון כוזב של גילוי עריות אז היא בטוחה יש לה ביטחון מלא שהיא עברה באמת גילוי עריות. החוויה הסובייקטיבית שלה היא כשל זיכרון אמיתי של גילוי עריות ושל קורבן גילוי עריות למרות שבפועל זהו זיכרון כוזב של גילוי עריות.

מעבר לטענה הכללית שלזיכרון אופי קונסטרוקטיבי הרי שהזיכרון המודחק כאשר הוא משוחזר ועולה מחדש, אז יש לו במיוחד אופי כזה. זיכרון מודחק, בניגוד לזיכרון רציף, לא עולה בבת אחת אלא בהדרגה ובאיטיות, שלב אחרי שלב. הסיבה היא שמפחיד להיזכר בתוכן כזה של זיכרון התוכן הזכור הוא מאיים [זו הסיבה שהוא הודחק מלכתחילה] ולכן ההיזכרות היא הדרגתית ולא שליפה בבת אחת. כאן נטענת טענה שהשלב הזה פגיע במיוחד לסילוף הזיכרון. טענה שבמקרה כזה הזיכרון דומה יותר לאמונה מאשר לזיכרון. האדם הנזכר צובר יותר ויותר פרטים וגם צובר ביטחון בגרסתו וכאן יש מועדות להחדרת פרטים והשתלתם.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 491, בוריס נמץ, אליעזר ויצטום, משה קוטלר, תיסמונת הזיכרון המדומה-תמונת מצב עדכנית, הרפואה, כרך 141, חוברת ח', ע' 728, אלי זומר, סרטון, הרצאה: זיכרונות מודחקים: בין מדע משפט לחברה", ביום עיון משותף של בתי הספר לפסיכולוגיה ומשפטים במרכז הבינתחומי בהרצליה]

הסבר נוסף לזיכרון שגוי מוסבר בשלב הקידוד של הזיכרון בעת האירוע המקורי. הדבר תלוי בחלוקת הקשב של האדם הזוכר בעת האירוע. האדם יקודד ויזכור רק דברים שהוא יפנה אליהם קשב, שהוא ישים לב אליהם. רק דברים כאלה יעברו קידוד ויאוחסנו ורק דברים כאלה יוכלו להישלף ולהיזכר. למשל, בעת שוד הנטייה של קורבן השוד היא להתמקד באקדח המכוון אליו ולא בפניו של השודד. במצב כזה אם לא זוכרים את פניו של השודד, הדבר לא נובע משכחה ולא מאמנזיה [שיכחון] אלא מכך שמלכתחילה הפרט הזה לא קודד. מה שלא קודד לא יכול אפילו פוטנציאלית להיות זכור. מה שיקודד יושפע מהקשב מהלחץ מאורך זמן החשיפה הפיזית. אם באותו האירוע חל עיוות תפיסתי אז גם הזיכרון יהיה מעוות. מידע חיצוני יכול להוסיף לשינוי הזיכרון, חשיפה למידע חדש יכולה לשלב את המידע החדש בתוך הזיכרון הישן. ככל שהזמן עובר אז גובר הסיכוי או הסיכון לכך שמידע חדש וכמות גדולה יותר של מידע חדש יתערבבו בזיכרון הישן. לכן, ככל שהזמן עובר גובר הסיכון לזיכרון שגוי ולעוד יותר שגיאות בזיכרון ולסיכון למידת הדיוק של הזיכרון. גם בשלב השליפה נתונים חדשים יכולים להשפיע: מי נוכח בעת השליפה, האווירה, הציפיות המוצגות לאדם הנזכר, שאלות מנחות שבאמצעותן המידע נזכר. במהלך טיפול, המידע הנזכר חשוף לעיוות עקב ציפיות המטפלים, ציפיות אנשים אחרים המטופל נתון לשכנוע הוא סוגסטיבילי ומחקרים הראו שלמניפולציות הקלות ביותר יש השפעה על הזיכרון ועל התאימות שלו לעובדות לאשורן.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 492]

האופן בו האדם מקודד ומאחסן את המידע והפרטים שאותם ישלף יושפעו מהידע על העולם, מהטיות פנימיות. יש הבניה של הזיכרון, האדם בונה ייצוג של המציאות ולא מתיק אותו ישר לזיכרון. המודל הוא לא מקור-העתק אלא מקור-בנייה והבנייה. אירועים שהתרחשו לאחר האירוע ישפיעו על הזיכרון, הזיכרון דינמי ולא סטטי. באמצעות הבנייה הזיכרון ניתן להשליך את האחריות לכשלים בחיים להסבר של אירועים קשים בילדות וכך יימצא פתרון לרגש אשמה ולתסכול.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 494]

האמנם תהליכי השתלה והבניה של זיכרון כוזב מאפשרים השתלה והבניה של זיכרון גילוי עריות כוזב?

מכך שזיכרון הוא משהו שאינו תמיד נכון, מדויק, אמיתי, אותנטי ומכך שזיכרון עשוי להיות כוזב, לא נובע שכל זיכרון יכול להיות כוזב ושגוי באותה מידה של סיכוי, הסתברות, סיכון. השאלה שבה צריך להתמקד אינה אם זיכרון כלשהו או זיכרונות באופן כללי נתונים להשתלה, עיוות, סילוף ולהבנייה כוזבת שלהם אלא האם זיכרון ספציפי, מסוים של גילוי עריות והתעללות מינית בילדות פגיעים אף הם או פגיעים באותה מידה להיותם זיכרונות כוזבים או מושלתים.

אני משוכנע שכל אחד מאיתנו יודע שזיכרון אינו ערובה ואינו תעודת ביטוח לנכונותו. כל אחד בעבר לפעמים, מי יותר ומי פחות, לא זכר היטב או שזיכרונו הטעה אותו. אבל למרות שזו עובדה גנרית שזיכרון יכול להטעות בני אדם לא חיים בחשש יומיומי שבעוד חמש דקות, או בעוד שעה או מחר, או בעוד שבוע הזיכרון שלהם יתעוות כך שהם פתאום ייזכרו שעברו גילוי עריות בילדותם או שהתעללות בהם מינית בילדותם ושאלבא שלהם אנס אותם בילדותם.

היות וחשש כזה או פחד כזה לא קיים אז דבר אחד כבר ברור. בני אדם לא מאמינים שהזיכרון הוא עד כדי כך חלש, פרוץ, נתון וחשוף לעיוותים עצומים וחסרי גבולות. אם זה היה המצב אז כל שני וחמישי בני אדם היו נזכרים בדברים שלא היו ולא נבראו לרבות דברים איומים כגון שאבא שלהם אנס אותם. בפועל בני אדם לא חיים בחרדה מפני עיוות כזה של הזיכרון שלהם.

משמע, הזיכרון אמנם אינו חסין מטעויות אבל גם למועדות של הטעות בזיכרון יש גבול. זו לא מועדות פרועה ובלתי מרוסנת לטעויות אלא זו מועדות מוגבלת. הזיכרון מטעה בטווח מוגבל, בתחום מוגבל והרבה פעמים הוא זיכרון נכון. יכול להיות שאדם לא יזכור איפה הוא שם את המפתחות אבל מה באמת הסיכוי שמחר או מחרתיים או בעוד חודש אדם יתעורר יום אחד עם זיכרון שהוא עבר גילוי עריות?

אני משוכנע שגם אותם אלה מחסידי אליזבט לופטוס והזיכרון המושגל לא מתהלכים בחשש מתמיד שבכל רגע עלול לצוץ להם זיכרון שהם עברו התעללות מינית בילדות. הם הראשונים לכאורה שצריכים לחיות בפחד מתמיד כזה. אם כל כך קל להשתיל זיכרון של גילוי עריות אז בכל רגע הם עלולים לעבור השתלה כזאת ואז ייהרסו חייהם וחי משפחתם. אם כל כך קל להשתיל זיכרונות גילוי עריות אז אם מישהו יגיד להם "שמע, בילדותך עברת גילוי עריות" ואז יישתל בהם הזיכרון.

כמובן שזו אמירה צינית אבל אם זה מגוחך לחשוב שבני אדם יקבלו השתלת זיכרון של גילוי עריות כי מישהו אמר להם את זה אז אולי לא כל כך קל להשתיל זיכרון כזה. גם לא כל כך בקלות יצוץ בתודעתם זיכרון גילוי עריות מהילדות.

אם באמת מחקרים הראו שלמניפולציות הקלות ביותר יש השפעה על הזיכרון ועל התאימות שלו לעובדות לאשורן, אם גם זיכרון כוזב של גילוי עריות יכול להיווצר מהמניפולציות הקלות ביותר וניתן בקלות להשתיל אותן בתודעת הזולת, אז כולנו חשופים בכל רגע, לכך שמישהו הרוצה ברעתנו יעשה לנו מניפולציות שדי במניפולציות קלות מאוד והופס, אנחנו "נזכור" שאבא שלנו אנס אותנו. מי שמגחך נוכח האפשרות הזאת הרי שזו תחילת הדרך להראות לו [עדיין לו סוף הדרך] עד כמה טענת הזיכרון המושגל והזיכרון הכוזב בכלל היא טענה מוקשית בהקשר של גילוי עריות.

השתלת גילוי עריות בטיפול-סיכויים נמוכים ושכיחות מועטה

משיחה עם אדם העוסק בטיפול קליני עלתה המסקנה שהסיכוי שתהיה השתלת זיכרון מוצלחת של גילוי עריות הוא סיכוי נמוך, הסתברות נמוכה. בעצם צריך לומר סיכון נמוך. זו תופעה נדירה. אי אפשר לשלול לחלוטין אפשרות כזאת אבל הדבר נראה מוקשה למדי.

על מנת שתהיה השתלה מוצלחת צריכים להתרחש שני דברים (1) בהנחה שהמטפל ינסה להשתיל אז שהוא יצליח להשתיל זיכרון כוזב של גילוי עריות (2) שהמטפל בכלל ינסה להשתיל.

הטענה כאן היא ששתי האפשרויות הן בסבירות נמוכה.

הסיכוי | הסיכון | שמטופלת תקלוט לתודעתה זיכרון מושגל של גילוי עריות

הטענה כאן היא שאין זה סביר שאדם שעמדו הראשונית היא שהוא לא היה קורבן לגילוי עריות מפני שהוא לא זוכר דבר כזה, ישתכנע שהוא עבר גילוי עריות זו אפשרות לא סבירה והסיכוי לכך נמוך מאוד.

האפשרות במיוחד לא סבירה כאשר היחסים בין הבת לאביה היו תקינים ללא סכסוך, כלומר יחסי אהבה של בת-אב ללא שגויה. כאשר בת לא מעלה על דעתה שעברה גילוי עריות ולא זוכרת דבר מזה והיא אוהבת את אביה, אז הסיכוי שהיא תשתכנע שעברה גילוי עריות שואף לאפס. זה המצב אפילו כאשר המטפל אומר לה את זה.

על מנת שמטפל ישתיל זיכרון של גילוי עריות צריכים להתקיים נסיבות מיוחדות שבדרך כלל לא מתקיימות: ראשית, המטפל צריך להיות נערץ כך שהיחס למטפל הוא מלכתחילה לא יחס ביקורתי עד כדי כך שההסבר של גילוי עריות לא ייתקל בהתנגדות. רוב היחס למטפלים הוא לא כזה.

בנוסף, צריך שהעמדה הראשונית של המטופלת תהיה אוהדת לאפשרות של גילוי עריות. אם המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת את אביה ולא מעלה בדעתה גילוי עריות, אז לא סביר שהיא תשתכנע מניסיון של המטפל להסביר כך את מצוקותיה. זו התנגדות טבעית של כל אדם לעשות מהפך רדיקאלי ביחס לאביו להפוך אותו מאב אהוב למפלצת.

על מנת שתהיה השתכנעות שהיא עברה גילוי עריות ואביה אנס אותה, העמדה הראשונית של הפציינטיט כאשר היא פונה לטיפול צריכה להיות שהאפשרות הזאת של גילוי עריות כבר עברה לה בראש ואז המטפל יכול לחזק את זה אבל הוא לכל היותר יכול לחזק את מה שהיה כבר קודם, לא ניתן ליצור יש מאין פרשנות של גילוי עריות שתשכנע פציינט שהדבר אף פעם לא עבר לו בראש.

אפשר שלמטופלת יש הרגשה עמומה, מעורפלת שקרה משהו לא בסדר עם אביה אבל היא לא זוכרת קונקרטי גילוי עריות. במקרה כזה אפשר לומר שעל מנת להפוך את ההרגשה המעורפלת לזיכרון קונקרטי כאן די ברמיזים קלים של המטפל, ספרים, סרטים, היפנוזה, שיחה עם חברות. פחות סביר שסיקורים בתקשורת או סיקור משפט קצב יעלה את זה כי סיקורים כאלה מתרחשים כל הזמן והדבר כאן לא מחדש לה. צריך להיחשף למשהו שהיא לא נחשפת אליו ביומיום.

[על עידוד מצד מטפלים שמטופלים יאמינו שאם הם מרגישים הרגשה מסוימת אז הדבר מבוסס על משהו שבאמת קרה- עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 493]

אבל אז לא ברור למה לקרוא לזה השתלה? נראה שזה זיכרון אמיתי, אותנטי. אם אישה זוכרת במעורפל משהו לא בסדר ובעזרת המטפל [או ספר, סרט וכו'] היא נזכרת, אז האפשרות הכי סבירה שזה זיכרון אותנטי. הבסיס הראשוני כבר היה לה בלי דחיפה חיצונית. בגלל הקושי להיזכר במידע מודחק היא נזקקה לדחיפה חיצונית. הסבר של השתלה נראה לא סביר כי למטופלות יש התנגדות רגשית לדעת שהן עברו גילוי עריות. לא סתם הדבר הזה הודחק. הוא הודחק בגלל הקושי להיחשף למידע. לכן יש התנגדות לדעת את זה ולבטל את ההדחקה. לדעת שהיא עברה גילוי עריות זה ידע נורא שיש אינטרס לא לדעת אותו. ראשית, הדבר מערער את היחסים הראשוניים המשפחתיים עם האבא. יש אינטרס לשמור את דמות האב חיובית. שנית, בהבדל מהאשמה בגניבה ואפילו במכות גילוי עריות זה פאזה שונה לגמרי זהו כתם גדול כאן היא עצמה מוכתמת. יש קלון שאינו בר השוואה לגניבה או אלימות לא מינית. הרבה יותר קל להגיע למסקנה שהאבא גנב או הכה מאשר שביצע גילוי עריות. אם למרות כל המוטיבציה לא לדעת אינפורמציה נוראית כזאת היא בכל זאת טוענת לכך לא סביר שזאת השתלה.

בין הבת לאביה מתקיים קשר שפסיכולוגים מכנים בשם "התקשרות" attachment הקשר הזה הוא ברמה הביולוגית-אבולוציונית. הוא מייצר מוטיבציה בסיסית לא להגיע למסקנה שאבא שלי אנס אותי. זו מוטיבציה, הנעה שלא לזכור את זה.

[הרצאתו של אלי זומר בכנס "הפוליטיקה של החלום" האגודה הסוציולוגית הישראלית המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר אילן דיון בפגיעה מינית במשפחה בעקבות פסק דין בני שמואל]

כאן אני אצטט שוב מהמכתב איתו פתחתי את הפוסט הזה שכתבה נפגעת גילוי עריות:

בתור בוגרת פגיעה מינית הידיעה של "היה" אינה מנחמת. נהפוך הוא. יותר מנחם לחשוב שלא היה מאשר להסכים עם "היה". שנים רבות מתוך האנליזה שלי נאבקתי בריסי הזיכרון בניסיונם להופכם ל "לא היה" והייתי עסוקה בלמצוא רמזים ולקבל אישור לכך. עד כדי כך שיותר היה לי קל לחשוב שהמצאתי ואני מטורפת מאשר שהדבר אכן התרחש. היה או לא היה, הוא מאבק תמידי ואינהרנטי בחווית החיים של קורבן. מאבק יומיומי קיומי של להיות או לא להיות. "היה" זו עיסוק חבילה עם אשמה, בושה, נגועה, חוסר אמון בסביבה. להיאבק יום יום עם דיסוציאציות שפורמות בלי הכנה מוקדמת במקומות הכי בנליים ולא צפויים. זה אומר לקבל את תופעות הלוואי של הקביעה "ללמוד לחיות עם הנכות". זה אומר חיים תוך מאבק תמידי להחזיק ולא לשמוט. הדעת לא סובלת את האפשרות שאכן היה. הגוף והנפש מתגייסים להדיפה של האפשרות הזאת ומנגד יש השתקקות להכרה למישהו שיהיה שם לומר "היה" ואת לא אשמה. גישתו הלא מאמינה הודפת והמפצלת של המטפל משחזרת את חווית הפגיעה על תופעות הלוואי שלה. מעצימה את החשש הגדול של חשיפת הניצול ואף נותנת אישור לחשש הזה. התמונה שהיה משהו היא תמונה ברורה וגורם לצונמי בנפש.

מכאן שהסבירות להשתלת זיכרון כוזב של גילוי עריות היא נמוכה מאוד ובדרך כלל זה לא מה שקרה. ודאי שמופרך מאוד לומר "כל כך קל להשתיל זיכרון של גילוי עריות" זו חוסר הבנה בסיסית של התחום.

בנוסף גם מופרך לטעון כפי שטענו חוקרים כאילו יש אינטרס למטופלת לקבל זיכרון כזה כי הדבר גורם לה לפתור בעיות נפשיות. להשליך את האחריות על האבא כדי ליצור רגשי אשמה. עם כל הכבוד, זו טענה שיש לדחות אותה. מטופלות הן בעלות מוטיבציה שלא לקבל את האפשרות של גילוי עריות האפשרות הזאת לא פותרת להן בעיות אלא מעצימה בעיות זו "לא ידיעה מנחמת" שאבא שלי אנס אותי זה יוצר שבר גדול בחיים, שבר במשפחה, הכתמה עצמית, קריסת יחסים ראשוניים ויחסי התקשרות. זו לא ידיעה תרפויטית או פסיכותרפויטית יש רתיעה נפשית בסיסית לדעת את הדבר הזה בדיוק בגלל זה הייתה הדחקה.

קל וחומר שלא סבירה הטענה שטוענים שאפילו מספיק רמזים או מניפולציות קלות כדי להשתיל זיכרון כזה. ודאי שלא מספיקים רמזים מפני שאדם באופן טבעי מתנגד לפרשנות הזאת. לאדם יש צורך פסיכולוגי לא לראות את ההורה כמפלצת זו המוטיבציה שלו זה האינטרס שלו זה הצורך שלו ורמזים דקים לא מספיקים כאן.

לגבי גילוי עריות הטענה שזה כל כך קל להשתיל היא טענה שקרית. נכון שזה לא בלתי אפשרי אבל די קשה ודי נדיר ובדרך כלל ניסיונות השתלה כאלה ייכשלו. בני אדם יש להם דחייה טבעית כאשר אומרים להם שההורים שלהם עשו להם מעשים מפלצתיים.

הסיכוי נמוך אפילו כשהיחסים עם ההורה היו רעים והיה סכסוך והייתה שנאה כלפי ההורה כי עדיין יש הבדל בין לשנוא אדם זר לבין לשנוא הורה. כאשר שונאים הורה אז השנאה הזאת מהולה במצב רגשי בצד השנאה שעדיין קושר את האדם להורה ומתנגד לטפול עליו האשמה כזאת. הערך שלהורה לא עושים דבר כזה אפילו כששונאים אותו הוא חזק ביחסי הורים-ילדים.

יש ילדים שונאים את הוריהם אם כי מעטים אבל הדבר קיים. רובם מנתקים את הקשר חלקם לא עוזרים להם כשהם סיעודיים כל זה קיים. עוד יותר נדיר מצב בו ילדים רוצים לנקום בהוריהם. כלומר מעטים שונאים אבל מבין השונאים הרוב לא מחפשים לנקום. השונאים הנוקמים הם כבר נדירים במספרם. אבל אי אפשר לשלול שהם קיימים רק שהם נדירים. גם כשילדים שונאים את הוריהם בדרך כלל יש רתיעה מנקמה כי עדיין יש השפעה של הקשר הורים-ילדים שיש כאן משהו שונה מאדם זר שמתעבים אותו. יש בכל זאת עדיין השפעה של קשר שמרסן שאיפות נקם. מצב בו השנאה להורים תתגבר אפילו על זה הוא מצב נדיר אם כי לא ניתן לומר שהוא בלתי אפשרי לחלוטין.

בנוסף, אם הפציינטית מגיעה לטיפול כאשר היא כבר בסכסוך עם אביה ועמדתה עוינת כלפיו אז אם אין לה זיכרונות של גילוי עריות ועמדתה בתחילת הטיפול היא שהיא לא רוצה לנקום באביה ע"י עלילה של גילוי עריות, אז נמוך הסיכוי שמטפל יצליח להשתיל לה זיכרון כאשר יש לה התנגדות ראשונית ללכת למהלך כזה.

אם היא כבר החליטה לנקום ע"י עלילה של גילוי עריות אז לא ברור האם זו השתלת זיכרון היות ועמדתה הראשונית הייתה לטפול אשמת שווא כזאת.

באופן כללי לאדם יש טווח עמדות שהוא מוכן לקבל זהו טווח הקבלה [latitude of acceptance] וטווח עמדות שהוא מתנגד להן [latitude of rejection]. לפי התיאוריה של שריף והובלנד אפשר לשנות עמדות כלומר לשכנע אחרים רק בתנאי שהעמדה שרוצים לשכנע נמצאת בטווח הקבלה של האדם אותו מנסים לשכנע. אם העמדה אותה רוצים לשכנע נמצאת בטווח הדחייה של הזולת אז לא יתקיים שכנוע.

טווח קבלה יכול להיות רחב ואם הוא רחב אז אדם יכול להשתכנע כך שהוא ישנה דעה אפילו לדעה קיצונית. אבל טווח קבלה רחב מתקיים כאשר הנושא אינו חשוב לאדם. כאשר הנושא חשוב לאדם טווח הקבלה לא יהיה רחב.

להאשים הורה בגילוי עריות הוא נושא חשוב לאדם ולכן טווח הקבלה צפוי להיות צר מאוד עד לא קיים. עמדה שאדם עבר גילוי עריות נמצאת בטווח הדחייה שלו כאשר הוא לא זוכר זאת ואם העמדה הזאת בטווח הדחייה שלו אז הוא לא ישתכנע שהוא עבר גילוי עריות.

[על השפעת הפערים התחלתיים בעמדות ועל העמדה הראשונית של מקבל המסר, על סיכויי השכנוע, יוסף שורצולד, עמדות, בתוך, פסיכולוגיה חברתית: הפרט בעולם החברתי, כרך ב', חלק ראשון, יחידה 4, עמ' 220-222].

נכון שהזיכרון הוא קונסטרוקטיבי יש הבניית זיכרון ולא מצלמה או מקור-העתק אבל יש הבדל בין לטעון שזיכרון שבסיסו אמיתי עבר שינוי, תוספות, מחיקות, השלמות פערים. לבין לטעון שהאירוע הומצא יש מאין. יש הבדל בין להיזכר באירוע שלא היה ולא נברא כאשר האירוע סביר שהיה ואין התנגדות רגשית לחשוב שהוא היה כמו הליכה לאיבוד בקניון לבין להיזכר באירוע גילוי עריות שלא היה ולא נברא.

מה שסביר הוא שהיה גילוי עריות ועליו מוסיפים פרטים שלא היו וייתכן שהפרטים שמוסיפים מחמירים את האירוע מעבר למה שהיה באמת, אבל האירוע ביסודו היה. אולי החמרה הכוזבת תתבטא במספר הפעמים שזה קרה.

אם ההסתברות שהפציינטית תקבל השתלה של זיכרון שאביה אנס אותה היא נמוכה אז קל וחומר שלגבי השאלה מה יותר סביר הדחקה או השתלה, אז הדחקה יחסית יותר סבירה מהשתלה. השתלה פחות סבירה מהדחקה.

ההנחה הבסיסית המאפיינת את התומכים בזיכרון המודחק היא כאמור שקשה מאוד לסלף זיכרונות ולהשתיל זיכרונות כה קשים וכואבים בפציינטיות וכי המטופלות לא תסכמנה לאמץ לעצמן סיפור שאינו תואם את חוויתן וזיכרונון מלכתחילה.

התומכים בזיכרון המושגל והשגוי טוענים שאירועים כה טראומטיים וכבדי משקל לא ניתן לשכוח [או להדחיק] לאורך זמן

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 506]

הטענה שאירוע כבד משקל כמו גילוי עריות לא ניתן להדחיק היא שגויה. ההנחה כאן היא שאפשר להדחיק רק אירועים קטני משקל ולא ניתן להדחיק אירועים כבדי משקל. אבל הטענה שגויה. הדחקה היא מנגנון הגנה דווקא ככל שהאירוע יותר כבד משקל. הדחקה נובעת מאיום חמור ולכן זה טבעי שדווקא אירוע חמור כמו גילוי עריות יודחק. אירועים שלא מהווים איום לא יודחקו כי הם לא מאיימים.

הטענה שלא ניתן להדחיק או לשכוח אירוע כה כבד משקל כמו גילוי עריות בעצם מתעלמת מהתופעה של הדחקה. היא מתייחסת להדחקה כאילו הייתה שכחה רגילה. נכון ששכחה רגילה שאינה הדחקה, לא תתקיים באירועים כבדי משקל. אירועים כבדי משקל פחות שוכחים. אבל הדחקה היא סוג מיוחד של פגיעה בזיכרון, שלא כמו שכחה רגילה. הדחקה היא מנגנון הגנה דווקא מפני מידע מאיים כבד משקל.

כך כתב אלי זומר:

טענות שווא ביחס להתעללות מינית בתקופת הילדות וזיכרונות שגויים, הן תופעות נדירות. אפילו מטפלים כושלים, נצלניים או מניפולטיביים אינם יכולים לכפות בקרה מוחית ונפשית כה מורכבת, עד כדי כך שפאצינטים יאמצו לעצמם זיכרונות מרים ורגשות קשים שיניעו אותם לטפול האשמות שוא על הוריהם. פאצינטים בדרך כלל מתעלמים מהערות של מטפלים או דוחים רעיונות ופירושים הניתנים להם, כשאלה אינם מתאימים למה שהם חשים או חווים. כראיה לכך שניתן לשתול זיכרונות במוחות של אנשים מצטטת לופטוס נסוי שבו שכנע נער את אחיו בן ה-14 שהתנדב לניסוי, כי הוא הלך לאיבוד בתוך הקניון. כמה ימים לאחר מכן טען האח הצעיר כי הוא זוכר שהיבטים שונים של הסיפור הבדוי באמת התרחשו. לופטוס ואנשי הקרן לתסמונת הזיכרון השגוי משתמשים בניסוי זה כדי לפגוע באמינות הדיווחים של ההזכרות המושהית אצל ניצולי טראומה. במאמר תגובה טוענות הרמן והרווי כי כדי להכליל ממצאים כגון אלה שמציגה לופטוס למצבם של ניצולי התעללות בוגרים, יש צורך להניח שלוש הנחות: (1) שהפאצינט הוא סוגסטיבי כמו התלמיד המתנדב השאפתן שעליו דווח וכי הפאצינט בוטח במטפל באותה מידה כמו שהמתנדב בוטח באחיו. (2) שהמטפל מסוגל ללא עזרת המשפחה של הפאצינט להשתיל תסריט מלא ומפורט בתוך מוחו של הפאצינט. (3) שפאצינט בוגר שלא עבר התעללות יקבל את הרעיון שהוא נוצל מינית בידי בן משפחה אוהב או הורה מסור כקביל באותה מידה, כמו הרעיון של הליכה לאיבוד בתוך חנות.

אנשי הקרן לתסמונת הזיכרון השגוי טוענים שאנשים אינם יכולים להדחיק זיכרונות של אירועים כמו גלוי עריות שהתרחשו במהלך תקופה ממושכת. סקירה של הספרות המדעית אינה מעלה כל ממצא שייתקף את טענתם. האמת, כמו שהוצגה במחקרים... היא שדווקא האלימות ארוכת-הטווח המופעלת על ילדים מצד בני משפחה היא זו שגורמת להדחקה וכי רק טראומות קצרות וחד פעמיות סביר שיזכרו היטב לאורך זמן. אין זה סביר שאדם יוכל להיכנס לתהליך המכאיב והמפחיד של חיבור שבירי הזיכרון לכדי מודעות שלימה יותר, אלא אם כן משהו אכן קרה. איש לא היה בוחר לעבור טיפול ארוך, מתיש ומאיים, שבמהלכו חל בדרך כלל שבר בתוך המשפחה, רק מתוך תגובה והיענות לציפיות המטפל או מתוך תגובה לגל אופנתי המסוקר באמצעי התקשורת, כפי שטוענים אנשי הקרן בפרסומיהם. הנזק הרב שעושים פרסומי הקרן למאבק הנפשי והציבורי של ניצולים מבוגרים המתמודדים עם זיכרונותיהם מעלה גם את הצורך לבחון בצורה קפדנית יותר את טוהר האובייקטיביות המדעית של אנשי הארגון.

[אלי זומר, טראומה בגיל הילדות אובדן זיכרון וחשיפה מושהית, נספח]

עציוני, האם הפסיכולוגיה יכולה לשמש כ"מקדם הגנה, שם, ע' 108]

Herman, J.L. & Harvey, M.R. (April, 1993). The false memory debate: Social science or social backlash? The Harvard Mental Health Letter, No. 10.

כאשר הזיכרונות קשים מאוד לא ייתכן שהפרט יסכים להעלותם לא מרצון. בני אדם לא ירצו לקבל זיכרון שפוגע באדם אהוב ומערער את יציבות עולמם לכן קשה מאוד לשתול זיכרונות טראומטיים ואולי בכלל בלתי אפשרי. בניגוד לזיכרונות פשוטים, זיכרונות טראומטיים יש להם תופעות רגשיות נלוות, אין רווח משני בקבלתם, או הרווח המשני מתגמד לעומת ההשלכות הקשות של הכרת האירועים. אדם לא יחפוץ להאמין שמה שהוא כזה נגרם לו ע"י אדם אהוב. מטופלים ידחו רעיונות, פירושים ורמיזות שמוצעים להם שאינם תואמים את מה שהם מרגישים או חווים.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 490]

עציוני מציינת שתומכי תסמונת הזיכרון השגוי טוענים שהפרעות נפשיות כגון הפרעות אכילה, חרדה, דיכאון הופכים את המטופלים לניתנים לשכנוע, לפגיעים נפשית ולכן קל יותר לשתול להם זיכרונות וליצור להם זיכרונות כוזבים.

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 505]

גם אם האדם נמצא במצוקה נפשית הוא לא ירצה להכניס את עצמו למצוקה נפשית עוד יותר גדולה ע"י היזכרות שאבא שלו אנס אותו על כל המשמעויות של זה. עצם ההכרה בכך מגדילה מצוקה ולא מקטינה מצוקה. גם השבר והקרע המשפחתי ביחסים בין הבת לאביה מגדילים מצוקה ולא מקטינים אותה. גם ההרגשה שהיא מוכתמת מגדילה מצוקה ולא מקטינה אותה. אם היחסים היו תקינים והייתה אהבה כלפי האב אז גם אישה במצוקה נפשית לא תרצה לפגוע ביחסי התקשורת attachment שהם יחסים שבסיסם ביולוגי-אבולוציוני עם אביה.

קבוצת המטופלים היא קבוצה עם מצוקות נפשיות. אלי זומר טען שמטופלים [ששכיחות אצלם מצוקות נפשיות] לא יאמצו לעצמם זיכרונות מרים ורגשות קשים שיניעו אותם לטיפול האשמות שוא על הוריהם. פאצינטים בדרך כלל מתעלמים מהערות של מטפלים או דוחים רעיונות ופירושים הניתנים להם, כשאלה אינם מתאימים למה שהם חשים או חווים.

אדם במצוקה נפשית יש לו מוטיבציה לא להגביר את מצוקתו הנפשית ולכן לא לזכור שאבא שלו אנס אותו. הוא מעוניין שהמצוקה תחלוף ולא להכניס לעצמו במודע למהלך של הגברה רבתי של המצוקה ע"י שבר בחייו והחרבת עולמו. גם בני אדם במצוקה נפשית מבינים שאם הם יאמצו פרשנות שאבא שלהם אנס אותם הם מכניסים את עצמם לשבר בחייהם.

אולי להיפך, דווקא בגלל שיש להם מצוקה נפשית הם במיוחד יסרבו לעשות כל מהלך שיגביר עוד יותר את המצוקה. אדם במצוקה נפשית צריך לגייס כוחות ומוטיבציה כדי להכיר בכך שאבא שלו אנס אותו. דווקא בני אדם במצוקה נפשית אין להם [או יש להם פחות] כוחות נפשיים לגייס כדי להכיר בכך שאבא שלהם אנס אותם.

מחקרים ודיווחים על השתלת זיכרונות

היה או לא היה מעקה הפרדה בתאונת דרכים

בניסוי של לופטוס נבדקים מתבקשים לצפות בסרט המתאר אירוע כגון תאונת דרכים, אינטראקציה בין אנשים ועוד. לאחר הצפייה בסרט מוצגות סדרת שאלות למשל באיזו מהירות נסעה המכונית כאשר היא פגעה במעקה? אחרי כמה שאלות מופיעה השאלה האם היה מעקה הפרדה בין מסלולי הנסיעה?

בסרט לא היה מעקה הפרדה. בכל זאת 50-30 אחוזים מהנבדקים מעידים שהיה מעקה הפרדה. הם טוענים שהם "זוכרים" מעקה כזה בסרט. השאלה הראשונה היא שאלה מנחה. היא מניחה קיומו של מעקה. היא גורמת לחלק מהנבדקים לדמיין שהם ראו מעקה כזה. אותם נבדקים מוכנים להעיד בבית המשפט שהם ראו מעקה במו עיניהם.

[נירה ליברמן, קוגניציה חברתית, בתוך פסיכולוגיה חברתית, כרך א', יחידה 2, עמ' 123-122]

האם ניתן לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון על קיומו של מעקה הפרדה בסרט על תאונת דרכים לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות? התשובה שלילית. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהיה מעקה הפרדה. אם היה מעקה הפרדה הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם היה מעקה הפרדה האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומו של מעקה הפרדה למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין אי קיומו של מעקה הפרדה.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שהיה מעקה הפרדה היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי מעקה הפרדה זה לא משהו נדיר בהקשר תחבורתי, תעבורתי אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

לכן, לא ניתן לעשות אנלוגיה מניסוי השתלת הזיכרון בקיומו של מעקה הפרדה להשתלת זיכרון של גילוי עריות או התעללות מינית בילדות.

מהירות נסיעת כלי רכב וזגוגית מנופצת |או לא| בתאונת דרכים

במחקר דומה נבדקים צפו בסרטונים בהם נצפתה תאונת דרכים. שתי מכוניות מתנגשות חזיתית. לנבדקים הוצגו שאלות שנבדלות זו מזו בניסוח השאלה. הנבדקים חולקו לשתי קבוצות. הפועל [verb] היה שונה: crashed, bumped, smashed כאשר החלפת המילה השפיעה על הערכת מהירות הרכב שהנבדק העריך, האם נופצה זגוגית או לא נופצה זגוגית. ההבדלים בפעלים הם הבדלים של קונוטציות של אלימות וכאשר היה שימוש ב"פעלים אלימים" יחסית אז עלתה השכיחות של העמדה שהזכוכית נופצה.

קבוצה אחת נשאלה כמה מהר המכוניות נסעו עד שהן "התרסקו", וקבוצה שנייה נשאלה כמה מהר הן נסעו עד ש"התנגשו". הפועל "להתרסק" הוא קונוטטיבית אלים יותר מהפועל "להתנגש". אלה שנשאלו על התרסקות זכרו שהמכוניות נסעו הרבה יותר מהר מאלה שנשאלו על התנגשות, הם ראו זכוכיות על הכביש וחלקי מכוניות מרוסקים מתגלגלים. אלה שנשאלו על התנגשות לא זכרו זכוכיות ולא תמונות של הרס.

Elizabeth Loftus & John Palmer, *Reconstruction of Automobile Destruction: An Example of the Interaction Between Language and Memory*, 13 J.VERBAL LEARNING & VERBAL BEHAV. 585 (1974)

[עציוני, בעקבות ע"פ, שם, ע' 512, הערה 116]

[על הניסוי הזה ראו גם אביבה לורי, אליזבט לופטוס מפקקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008]

הזיכרות בזכוכית שבורה שלא קיימת מצוינת גם במאמר של לופטוס:

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון על מהירות הנסיעה של מכונית או שבירת חלון, שבירת זכוכית בסרט על תאונת דרכים לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור מהירות רכב שונה או שבירת זכוכית או אי שבירתה. אם מהירות הרכב הייתה גבוהה יותר או נמוכה יותר או אם נשבר חלון או לא נשבר, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם המהירות הרכב הייתה שונה או אם נשברה זגוגית או לא נשברה, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות מהירות הנסיעה של רכב או שבירת זגוגית או אי שבירתה למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין מהירות הרכב או שבירת זגוגית או אי שבירתה.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח פעם אחת ויחידה לגבי אירוע חד פעמי ופרטיו של האירוע הזה.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת

מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שמהירות הנסיעה היא שונה, איטית יותר או מהירה יותר והאפשרות שזוגית בתאונת דרכים נשברה או לא נשברה היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי מהירות של כלי רכב אינה אחידה לפעמים איטית יותר לפעמים מהירה יותר. בתאונות דרכים לפעמים זוגיות נשברות ולפעמים לא. זה לא משהו נדיר בהקשר תחבורתי, תעבורתי אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

סרטון שוד-היה אסם |או לא|, רכב בצבע לבן או רכב בצבע כחול

ניסוי של לופטוס הנחקרים צפו בסרטון שמתעד שוד. לאחר מכן הם נשאלו שאלות שונות לגבי פרטים שהיו בסרטון. הסתבר שחלק ראו אסם בנוף כפרי למרות שפרט כזה לא הופיע בסרטון וכן זכרו שצבע הרכב היה לבן בעוד שהוא היה כחול.

[Luftus E.F. (1996) Memory distortion are false memory creation, Bulletin of American Academy of Psychiatry and law 24, 281- 295]

[יינון היימן, זכרונות מודחקים בראי בית המשפט: אונס ודיסוציאציה, סוגיות יישומיות בפסיכולוגיה משפטית, ע' 215.]

הזכרות באסם כאשר הנוף היה כפרי ופסטורלי אבל לא הכיל בניינים כלל ראו אצל לופטוס:

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון על זיהוי אסם או צבע הרכב, כגון לבן במקום כחול, בסרט על שוד לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור קיומו או אי קיומו של אסם או מה היה צבע המכונית, למשל לבן ולא כחול. אם האסם קיים או לא קיים או אם צבע המכונית שונה, למשל לבן ולא כחול, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם האסם קיים או לא קיים או אם צבע המכונית שונה, למשל לבן ולא כחול, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומו או קיומו של אסם או משמעות צבע הרכב, למשל לבן ולא כחול למשמעות ש "אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין קיומו או אי קיומו של אסם או אין התקשרות לצבע הרכב, למשל לבן ולא כחול.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח פעם אחת ויחידה לגבי אירוע חד פעמי לגבי פרטי הנוף בו וצבע המכונית.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאסם יהיה קיים או לא יהיה קיים והאפשרות שצבע המכונית שונה, למשל לבן ולא כחול, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי אסמים לפעמים קיימים בנוף כפרי ולפעמים לא קיימים וצבעים של כלי רכב ומכוניות יכולים להיות לבנים ולא רק כחולים. זה לא משהו נדיר בהקשר תחבורתי, תעבורתי, הקשר של כלי רכב או הקשר של נוף כפרי. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

בניינים גבוהים במישור גלוי וריק לחלוטין.

[נירה ליברמן, קוגניציה חברתית, בתוך פסיכולוגיה חברתית, כרך א', יחידה 2, ע' 123]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי קיומם של בניינים גבוהים במישור ריק לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור בניינים גבוהים. אם קיימים בניינים גבוהים ואין מישור ריק, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם קיימים בניינים

גבוהים והמישור אינו ריק, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומם של בנינים גבוהים למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין מישור ריק או היעדר בנינים גבוהים.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח פעם אחת ויחידה לגבי אירוע חד פעמי לגבי הנוף באותו אירוע.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שיהיו בנינים גבוהים ולא יהיה מישור ריק, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי בנינים גבוהים והיעדר מישור ריק זה משהו שקיים בנוף ובמרחב ולא מדובר בפרטי נוף נדירים. זה לא משהו נדיר בהקשר של נוף ואיפיון הסביבה הגיאוגרפית והתכסית בקרקע. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זכרו אדם עם שפם למרות שהיה מגולח למשעי

על כך ראו:

[נירה ליברמן, קוגניציה חברתית, בתוך פסיכולוגיה חברתית, כרך א', יחידה 2, ע' 123]

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי שפם בפניו של אדם מגולח לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שפם. אם קיים שפם והאדם לא מגולח, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם קיים שפם והאדם לא מגולח, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומו של שפם למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין פנים מגולחות למשעי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח פעם אחת ויחידה לגבי אירוע חד פעמי לגבי מראה פניו של אדם.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שיהיה שפם בפניו של אדם, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי שפם הוא משהו שקיים בפנים של בני אדם ואינו משהו נדיר. זה לא משהו נדיר בהקשר הופעה חיצונית של גברים שהם משופמים. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זכרו שיער מתולתל כאשר השיער היה חלק

זיכרון שגוי זה מצוין אצל לופטוס במאמר:

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

לכך שהאדם שנמלט מהזירה נזכר בטעות כבעל שיער מתולתל ולא חלק ראו גם אביבה לורי, אליזבט לופטוס מפקקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי שיער מתולתל כאשר השיער היה חלק, לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שיער מתולתל. אם קיים שיער מתולתל ולא שיער חלק, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם קיים שיער מתולתל ולא חלק, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומו של שיער מתולתל למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין שיער חלק.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח פעם אחת ויחידה לגבי אירוע חד פעמי של צבע שיערו של אדם.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שיהיה שיער מתולתל, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי שיער מתולתל הוא משהו שקיים אצל בני אדם בהופעתם החיצונית בעיצוב השיער שלהם ואינו משהו נדיר. זה לא משהו נדיר בהקשר של צורת השיער של בני אדם. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון שהרמזור היה אדום ולא ירוק

מוזכר ב- אביבה לורי, אליזבט לופטוס מפקפקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אור אדום ברמזור ולא ירוק, לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור אור אדום ברמזור. אם קיים אור אדום ברמזור ולא ירוק, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם קיים אור אדום ברמזור ולא ירוק, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות קיומו של אור אדום ברמזור למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין אור ירוק ברמזור.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח אירוע חד פעמי לגבי צבע האור ברמזור.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שיהיה אור אדום, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי אור אדום הוא צבע אור שקיים הרבה פעמים ברמזורים ואינו משהו נדיר. זה לא משהו נדיר בהקשר תחבורתי או תעבורתי שרמזורים דולקים באור אדום. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון כוזב שיין נשפך על הכלה בחתונה

ההורה של הנחקר שיתף פעולה וסיפר לילד שלו סיפור כוזב שבחתונה שהנחקר הלך אליה בתור ילד אז הפרט הכוזב הוא שיין נשפך על הכלה. לופטוס סיפרה לנחקרים שהוריהם סיפרו לה שבחתונה יין נשפך על הכלה. לופטוס שאלה את הנחקרים האם הם זוכרים את האירוע. הרוב לא זכרו שיין נשפך על הכלה אבל לאחר מספר שבועות טענו שהם זוכרים את האירוע ואפילו הוסיפו מיוזמתם פרטים שלא היו בסיפור המקורי כגון שהחתן היה זה ששפך את היין.

[יינון היימן, זכרונות מודחקים בראי בית המשפט: אונס ודיסוציאציה, סוגיות יישומיות בפסיכולוגיה משפטית, עמ' 215-216]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע שנשפך יין על הכלה בחתונה לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שיין נשפל על הכלה בחתונה שהוא נכח בה. אם יין נשפל על הכלה, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחה, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה, אם יין נשפך על הכלה, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות עדות ראייה שיין נשפך על הכלה למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל התקשרות, attachment בין אדם לבין כלה שלא נשפך עליה יין.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא ראה שנשפך יין על הכלה.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רגיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שיין יישפך על הכלה, היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאלית שהרי אפשרי שכאשר בני אדם אוחזים בכוס שיש בה משקה כגון יין אז לפעמים בשל חוסר זהירות או רשלנות או כשל מוטורי, חוסר תשומת לב של האדם האוחז בכוס גורם לשפיכת הכוס על עצמו [אם הכלה שפכה על עצמה את היין בכוס שהחזיקה] או על אדם אחר [אם מישהו אחר שפך יין על הכלה בכוס שהוא החזיק] או שמישהו אחר נתקל באדם האוחז בכוס ומפיל את הכוס או גורם לשפיכת היין. זה לא משהו מאוד נדיר שנשפך משקה בכוס כגון יין, על אדם. זה יכול לקרות גם כשהאדם שנשפך עליו משקה הוא כלה ביום חופתה.

במיוחד הדבר נראה סביר כאשר הוריו מספרים לו שבאותה חתונה נשפך יין על הכלה ואין לו טעם לפקפק או לחשוש שלא אומרים לו אמת. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

הוספת פרטים יזומה ע"י בעל הזיכרון השתולל - ברגע שאדם משוכנע שהוא זוכר אז יש תופעה שנקראת "קונפבלוציה" [confabulation]. זו תופעה של השלמת פערים ופרטים בסיפור בין אם הזיכרון אמיתי ונכון ובין אם הזיכרון כוזב. בני אדם משלימים מיוזמתם פרטים על מנת להפוך את הסיפור לקוהרנטי יותר עבורם. זה לא קורה במודע הם חושבים שהפערים שהם משלימים הם חלק מהאירוע המקורי שהם זוכרים אותו.

זו תופעה שבה אדם לא זוכר את כל הפרטים אלא רק את חלקם ואת הפערים הוא משלים לא מתוך הזכירה אלא ממה שנראה לו הגיוני, מה שנראה לו סביר, מה שסיפרו לו והוא זוכר את מה שסיפרו לו אבל מייחס את זה לזיכרון האירוע המקורי, כלומר יש ערבוביה של זיכרון האירוע המקורי יחד עם הבניית זיכרון שילוב של מקורות: מקור חיצוני-האירוע הזכור ומקור פנימי-מה שחושב האדם מתוך עצמו. השלמת הפערים אינה מכוונת ומודעת. היא לא שקר, לא מרמה ולא הונאה אלא אם כבר הונאה עצמית. האדם באמת מאמין בכנות שהפערים שהוא השלים הם חלק ממה שהוא זוכר ולא מודע שהוא השלים אותם מתוך עצמו. השלמה היא פעולה אוטומטית בהיסח הדעת.

השאלה איזה פרט בדיוק האדם ייצור מעצמו תלויה בסכימה או בפרדיגמה שיש לו על אירוע מסוג זה. אם לאדם יש פרדיגמה שאם בחתונה נשפך יין על הכלה אז כנראה החתן הוא ששפך את היין, כי יש לו סכימה כזאת לגבי אירוע שפיכת יין על הכלה אז הוא מועד להוסיף את הפרט הזה למרות שהוא לא נאמר במקור. אדם אחר. ייתכן ויש לו הנחה שהכי סביר שהחתן יהיה המקור של שפיכת היין כי הוא הכי קרוב פיזית לכלה יותר מכל אדם אחר. ייתכן שתהיה לו פרדיגמת אירוע שונה שעורך הנישואין הוא ששפך את היין [למשל במקרה של חתונה יהודית-הרב]

זכירה שבהיותם ילדים רכבו על בלון אוויר חם

זו טענה להשתלת זיכרון ע"י כך שהראו לנבדקים תמונות שהיו תמונות מזויפות ע"י גזירה והדבקה שכאשר היו ילדים הם רכבו על בלון אוויר חם. הנבדקים זכרו את האירוע למרות שבאותה האירוע לא התרחש. המשפחות של הנבדקים אישרו שמעולם הם לא רכבו על בלון כזה.

מדובר בתמונה מפוברקת שכאשר הנחקר היה בגיל 5 הוא טס עם אביו בבלון פורח

ההשתלה הזאת מוזכרת אצל לאני ולופטוס:

Laney, C., & Loftus, E.F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. *Canadian Journal of Psychiatry*, 50, 823-828.

מוזכר גם ב- אביבה לורי, אליזבת לופטוס מפקקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008.

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע ילדות של טיסה בבלון פורח לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהוא בילה עם אביו בטיסה בבלון פורח. אם כילד הוא בילה עם אביו בטיסה בבלון פורח, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. להיפך, זהו אירוע של אבא שמבלים איתו בכיף ולא אבא כמפלצת. אם אדם טס כילד עם אביו בבלון פורח, האדם לא מוכתם. להיפך, הדבר יכול להצביע איזה אבא טוב היה לו. אין מה להשוות בין משמעות בילוי עם האבא בבלון פורח למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר האבא לקח אותי לבלות בטיסה בבלון פורח להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא טס עם אביו בבלון פורח.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאבא יקח את הילד שלו לבלות, לרבות בילוי בטיסה בבלון פורח היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאליה שהרי אפשרי שאבות מבלים עם ילדיהם ובין השאר אפשרי גם בילוי בהטיסה בבלון פורח. גם אם הנחקר לא זכר בילוי כזה והוא חושב שבילוי ספציפי כזה הוא נדיר, אז הבילוי הזה עדיין לא בלתי אפשרי וכאשר מראים לו תמונה שכך היה ואין לנחקר טעם לחשוב שהתמונה מזויפת אז הנחקר רואה "עובדה" נתון עובדתי שהוא לא יכול להתכחש לו ולכן הוא הסיק מסקנה "כנראה שזה באמת היה הנה יש אפילו תמונה". אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זכרו שפגשו את באגס באני בדיסנילנד

שכנעו נחקרים שהם פגשו את באגס באני בפארק שעשועים. זה אירוע בלתי אפשרי כי באגס באני הוא דמות של האחים וורנר ומעולם לא נמצא בדיסנילנד.

לקוח מלאני ולופטוס:

Laney, C., & Loftus, E.F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. *Canadian Journal of Psychiatry*, 50, 823-828.

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע ילדות של מפגש עם באגס באני בדיסנילנד לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהוא פגש את באגס באני. אם כילד הוא פגש את באגס באני, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. להיפך, זהו אירוע של אבא שמבלים איתו בכיף ולא אבא כמפלצת. אם פגש את באגס באני בדיסנילנד, האדם לא מוכתם. להיפך, הדבר יכול להצביע איזה אבא טוב היה לו. אין מה להשוות בין משמעות בילוי עם האבא בדיסנילנד למשמעות ש"אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר האבא לקח אותי לדיסנילנד ושם פגשתי את באגס באני להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא פגש את באגס באני בדיסנילנד.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאבא יקח את הילד שלו לבלות, לרבות בילוי בדיסנילנד היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאליטת שהרי אפשרי שאבות מבליים עם ילדיהם ובין השאר אפשרי שהבילוי יהיה בדיסנילנד. לגבי הטענה שבאגס באני לא נמצא בדיסנילנד ייתכן והאדם לא ידע את העובדה הזאת שבאגס באני לא יכול להימצא בדיסנילנד. לפי אופי המקום זה מתבקש לחשוב שדמות כזאת תהיה בדיסנילנד אולי גם מישהו הביא אותה מבחוץ ואם מספרים לאדם שכילד הוא פגש בדמות אין לו טעם לחשוב שמשקרים לו. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון של הרחקת דגימת עור מקצות האצבעות

שכנעו אדם שעבר התנסות בפרוצדורה רפואית שדגימת עור הורחקה מקצות האצבעות כאשר פרוצדורה כזו לא הייתה קיימת בבריטניה. מוזכר אצל לאני ולופטוס:

Laney, C., & Loftus, E.F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. Canadian Journal of Psychiatry, 50, 823-828.

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע של הרחקת דגימת עור מקצות האצבעות לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שמעולם לא בוצעה בו פרוצדורה של הרחקת דגימת עור מקצות האצבעות. אם בעבר הורחקה דגימת עור מקצות האצבעות, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. אם הורחקה דגימת עור מקצות האצבעות, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות הרחקת דגימת עור מקצות האצבעות למשמעות ש "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment הורחקה דגימת עור מקצות האצבעות להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הורחקה דגימת עור מקצות אצבעותיו.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאדם כילד יעבור בדיקה רפואית לרבות הרחקת דגימת עור מקצות האצבעות היא אפשרות סבירה, ריאליטת שהרי אפשרי שאדם יעבור בדיקות רפואיות והרחקת דגימת עור היא פרוצדורה רפואית לא נדירה וסבירה וכאשר לאדם אין ידע רפואי שדווקא מקצות האצבעות לא מבצעים הרחקת דגימת עור, אז הוא יכול להאמין שגם משם מורחקת דגימת עור וזה לא נראה לו בלתי מתקבל על הדעת מה עוד שמספרים לו שזה מה שקרה ואין לו טעם לחשוב שמשקרים לו. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

השתלת זיכרון אירועי יום הולדת עם פיצה וליצן

במחקר של היימן וחב' הושתלו זיכרונות בדויים כמו אירועי יום הולדת עם פיצה וליצן. סיפורים אלה שולבו עם סיפורים אמיתיים והמרוויינים היו סטודנטים במכללה הם רואינו פעמיים. בפעם הראשונה זכרו 84% מהסיפורים האמיתיים ובפעם השנייה 88%. את הסיפור הבדוי לא זכר אף אחד בפעם הראשונה ובפעם השנייה זכרו 20% מהנבדקים זיכרון מדומה.

[בוריס נמץ, אליעזר ויצטום, משה קוטלר, תיסמונת הזיכרון המדומה-תמונת מצב עדכנית, הרפואה, כרך 141, חוברת ח', ע' 728]

Hyman IE Husband TH Billings FJ. False memories of childhood experuence Appl Cognit Psychol 1995 9 97-181

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע ילדות של יום הולדת עם פיצה וליצן לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהייתה לו יום הולדת עם פיצה וליצן. אם כילד הייתה לו יום הולדת עם פיצה וליצן, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. להיפך, זהו אירוע של אבא שמבליים איתו בכיף ולא אבא כמפלצת. אם הייתה לו יום הולדת עם פיצה וליצן, האדם לא מוכתם. להיפך, הדבר יכול להצביע איזה אבא טוב היה לו. אין מה להשוות בין משמעות יום הולדת עם פיצה וליצן למשמעות ש "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר הייתה לי יום הולדת עם פיצה וליצן להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור.

אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הייתה לו יום הולדת עם פיצה וליצן.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שביום הולדת תהיה פיצה ויהיה ליצן היא בעיני האדם אפשרות סבירה, ריאליה שהרי פיצה וליצן הם דברים לא נדירים במסיבות יום הולדת לילדים. ואם מספרים לאדם שילד ביום ההולדת שלו הייתה פיצה והיה ליצן אין לו טעם לחשוב שמשקרים לו. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון שילדים הם חלו לאחר שאכלו חמוצים או ביצים

יש פרוצדורה של משוב כושל. בהשלמת שאלות על נושא מסוים למשל "אכילה" בונים פרופיל אישי ואומרים שילדים הם חלו לאחר שאכלו חמוצים. חלק האמינו ותיארו בפרוטרוט את ההתרחשות.

Laney, C., & Loftus, E.F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. Canadian Journal of Psychiatry, 50, 823-828.

יש השתלה לנבדקים זיכרונות שליליים לגבי מאכלים שונים כמו גלידת תות שדה, למשל, או ביצים קשות. כדי להמחיש איך זה עובד, לופטוס עשתה ניסוי על השחקן אלן אלדה. "הוא בא אלינו לאוניברסיטה כדי להכין אייטם על זיכרון לתוכנית המדעית של Scientific American ("Scientific American Frontier") קודם לכן שלחנו לו את השאלונים שלנו וביקשנו ממנו למלא אותם. כשהוא בא, אמרתי לו שהכנסנו את הנתונים שהוא סיפק לתוכנת מחשב משוכללת ששירטטה פרופיל מאוד פרטני שלו ועושה רושם שכשהיה ילד היה נעשה חולה בכל פעם שאכל ביצים קשות. אחר כך יצאנו לפיקניק ונתנו לו ביצים קשות והוא אמר שהוא לא אוכל ביצים."

[אביבה לורי, אליזבת לופטוס מפקפקת בקיומו של התת-מודע, הארץ, 28.11.2008]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירועי ילדות של מחלה לאחר אכילת חמוצים או ביצים לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור מחלה שהייתה לו בילדות ועכשיו אין לו באותה מידה כפי שיש לו מוטיבציה לא לזכור גילוי עריות. אם כילד הוא חלה לאחר שאכל חמוצים או ביצים, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. אם הוא חלה לאחר שאכל חמוצים או ביצים, האדם לא מוכתם. מחלה לאחר אכילת חמוצים או ביצים אינה מעשה זדוני מצד אדם קרוב אלא זו מחלה שנגרמת מהטבע ואין כאן מעשה שיש בו אשם, אשמה או אחריות מוסרית מצד אדם קרוב. אין מה להשוות בין משמעות "חליתי לאחר שאכלתי חמוצים או ביצים" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר חליתי לאחר אכילת חמוצים או ביצים להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מאירועים חוזרים של מחלות שהרי תופעה שילדים חולים מספר פעמים בילדותם היא סבירה, ריאליה ולא נדירה אבל לא סביר לא לזכור שהאבא אנס במשך שנים. ייתכן שהאדם חשב שהוא לא זכר את הסיבות למחלות השונות שהיו בילדותו ואולי גם לא זכר את כל המחלות.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאדם יהיה חולה לאחר אכילת מאכלים ספציפיים כמו חמוצים או ביצים היא סבירה וריאליה. ידוע שיש אלרגיות למיניהם, רגישויות למאכלים מסוימים זו לא תופעה נדירה. ואם מספרים לאדם שכאשר היה ילד הוא חלה לאחר אכילת חמוצים או ביצים אין לו טעם לחשוב שמשקרים לו. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

כמו כן, הדבר שמתואר לגבי אלן אלדה וההיזכרות שחלה לאחר אכילת ביצים כפי שזה מתואר הרי שלא מדובר בכלל בניסוי מדעי. יש כאן רק נבדק אחד כלומר מדגם שגודלו אדם אחד N=1 על מנת לבדוק מדעית את הדבר צריך מדגם של קבוצות עם עשרות נבדקים, קבוצות ביקורת ולא לבדוק אדם אחד בלבד. יש להתפלל מפני שביקורת דומה מושמעת מהכיוון ההפוך שהממצאים קליניים על זיכרון

מודחק-משוחזר אינם עומדים בקריטריון מדעי של ניסוי מבוקר. אז באותה מידה גם בדיקה של אדם אחד על השתלת זיכרון לגבי הגסטרונומיה שלו לגבי ביצים זה לא נקרא מדע. זו אנקדוטה. מה עוד שמדובר בשחקן שהיה מוכוון מטרה להכין אייטם לתוכנית טלביזיה. יש כאן חשד שהוא מטה את התוצאות לגבי עצמו על מנת שהתוכנית תהיה יותר מעניינת ותצבור רייטינג גבוה, שיעור צפייה גבוה. אם הושמעו טענות שממצאים מטיפולים קליניים מוטים סובייקטיבית אז גם לגבי נבדק אחד שהוא שחקן המכין תוכנית טלביזיה, יש לא פחות חשש להטיה סובייקטיבית.

זיכרון כוזב לגבי הצבעה בבחירות

בני אדם זכרו שהצביעו בבחירות למרות שלא הצביעו

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי הצבעה בבחירות לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור הצבעה בבחירות. אפילו ייתכן שיש לו מוטיבציה הפוכה. מוטיבציה לזכור הצבעה בבחירות אם הוא רוצה להציג את עצמו כמי שממלא את חובה מוסרית וחברתית של הצבעה או אף בינו לבין עצמו הוא חושב שזו חובה מוסרית להצביע. אם הוא הצביע בבחירות הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. להיפך, אולי זיכרון הצבעה בבחירות אף נותן לו סיפוק. אם הוא הצביע בבחירות, האדם לא מוכתם, להיפך אולי אם הוא לא הצביע הוא ירגיש רגש אשמה. אין מה להשוות בין משמעות "הצבעתי בבחירות" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר הצבעתי בבחירות להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח משהו שקרה באופן חד פעמי כי רק פעם אחת היו הבחירות הספציפיות האלה.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שאדם הצביע בבחירות היא סבירה וריאלית. אם זה אדם שבדרך כלל נוהג להצביע בבחירות או לפעמים הצביע בעבר בבחירות, אז ייתכן שיחשוב שסביר שגם בבחירות ספציפיות עליהן נשאל אז בהן הוא הצביע. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

לגבי זיכרון כוזב שאדם הצביע בבחירות למרות שלא הצביע, אז זה יכול להיות אם אדם הצביע רק לפעמים לפעמים כן ולפעמים לא והוא לא בדיוק זוכר אז ייתכן והוא ישתכנע שהצביע בבחירות שלא הצביע בהן. במיוחד אם יש לו מוטיבציה להציג את עצמו כמי שהצביע באותן בחירות. אולי אדם שרק פעם אחת לא הצביע אבל שכח את הפעם הזאת או שכח באיזה בחירות הוא לא הצביע ויש לו מוטיבציה לראות את עצמו כמצביע בכל פעם.

זיכרון שהאירוע היה ביום למרות שהיה בלילה

מקרה שמגיש בייסבול ריסק את הפנים של שחקן אחר בהגשה ראשונה והמגיש חשב שזה קרה ביום למרות שהמשחק היה בלילה.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין השתלת זיכרון לגבי אירוע הפגיעה ביום ולא בלילה לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שאירוע הפגיעה בשחקן אחר היה ביום ולא בלילה. אם אירוע הפגיעה היה ביום הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. לא שבר גדול יותר מאשר אם האירוע היה בלילה. אם האירוע היה ביום, האדם לא מוכתם יותר מאשר אם האירוע היה בלילה. אין מה להשוות בין משמעות "האירוע היה ביום" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר האירוע היה ביום להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח משהו שקרה רק פעם אחת ויחידה כי רק פעם אחת הוא פגע בשחקן הזה.

לעומת זאת לגבי ניסיון השתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שהאירוע היה ביום ייתכן שהיא סבירה וריאלית. אם לפעמים משחקי ביסבול מתקיימים ביום או הגשות בייסבול מתקיימות ביום שלא במסגרת משחקים או משחקים רשמיים [למשל אימונים] אז אין זה מופרך לחשוב שאירוע של הגשה יכול להיות ביום. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרונות שונים מההתקפה הצבאית על פרל הרבור

גנרל במלחמת העולם ה 2 נזכר זיכרון אחד יום אחרי ההפצה בפרל הרבור באופן אחד אבל תוכן זיכרון שונה בדברים בעל פה כאשר פרש לגמלאות.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב אחד באשר להפצה של יפן על הבסיס של ארה"ב-פרל הרבור [נמל הפנינים] לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שההפצה כללה פרטים אלה ולא אחרים או אם יש לו מוטיבציה לא לזכור אז לא באותה מידה כמו לא לזכור גילוי עריות. אם הפרטים של המתקפה הם כאלה ולא אחרים אז אין לכך השלכה אקטואלית, עכשווית על מערכת יחסים ראשונית, הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. לא שבר גדול יותר מאשר אם האירוע היה כך ולא אחרת. אם האירוע היה כפי שהוא זכר בטעות, האדם לא מוכתם יותר מאשר אם האירוע היה באופן שונה. אין מה להשוות בין משמעות "האירוע הצבאי היה כך ולא אחרת" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות attachment כאשר האירוע היה כפי שהוא זכר בטעות להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח דברים שקרו רק פעם אחת בהתקפה צבאית ספציפית.

לעומת זאת לגבי ניסיון השתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שהאירוע היה כפי שהוא זכר ייתכן שהיא סבירה וריאלית. אירועים צבאיים כמו מתקפות, הפצצות יכולים להתרחש ביותר מצורה אחת ואופן אחד של פרטים וייתכן שהתסריט שהיה בזכרוננו אינו פחות סביר או נדיר מהאירוע כפי שהיה בפועל. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרונות שונים מהחדשות על פיצוץ החללית צ'לנג'ר

מחקרים על בני אדם ששמעו את החדשות של פיצוץ החללית צ'לנג'ר ב 1986 נחקרים נשאלו על הבוקר אחרי התאונה ושלוש שנים אחר כך. אף תיאור לא היה לגמרי מדויק. יותר משליש היו לא מדויקים. אחת היתה בשיחה עסקית טלפונית כאשר חברתה הפריעה לה בשיחה עם החדשות. יותר מאוחר היא נזכרה שהיא שמעה על החדשות בכיתה וחשבה שזו בדיחה והיא יותר מאוחר הלכה לסלון עם הטלביזיה וצפתה בחדשות ואז הגיעה לאסון.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

במחקר ראינו 106 סטודנטים לתואר ראשון בבוקר אחרי התפוצצות הצ'לנג'ר ב 1986. זו חללית. 3 שנים אחרי האירוע הזיכרון כלל טעויות למרות שבהם בטוחים בדיוק הזיכרון. לא רק איפה היו ועם מי היו אלא טעויות בטווח הרחב האפשרי.

Laney, C., & Loftus, E.F. (2005). Traumatic memories are not necessarily accurate memories. Canadian Journal of Psychiatry, 50, 823-828.

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב אחד באשר להתנהלות האדם נוכח החדשות על פיצוץ החללית צ'לנג'ר לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהאירועים היו כך ולא אחרת או אם יש

לו מוטיבציה לא לזכור אז לא באותה מידה כמו לא לזכור גילוי עריות. אם הפרטים של ההתנהלות באותו יום הם כאלה ולא אחרים אז אין לכך השלכה אקטואלית, עכשווית על מערכת יחסים ראשונית. הדבר לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחה, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. לא שבר גדול יותר מאשר אם האירוע היה כך ולא אחרת. אם האירוע היה כפי שהוא זכר בטעות. האדם לא מוכתם יותר מאשר אם האירוע היה באופן שונה. אין מה להשוות בין משמעות "ההתנהלות שלי באותו יום הייתה כך ולא אחרת" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות. attachment כאשר האירוע היה כפי שהוא זוכר בטעות להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא עשה משהו בעת אירוע חד פעמי של צפייה באירוע חדשותי ספציפי.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שהאירוע היה כפי שהוא זכר ייתכן שהיא סבירה וריאלית. אירועים באותו יום בהחיי אדם נוכח החדשות יכולים להתרחש ביותר מצורה אחת ואופן אחד של פרטים וייתכן שהתסריט שהיה בזכרוננו אינו פחות סביר או נדיר מהאירוע כפי שהיה בפועל. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

משום מה לופטוס מכנה את האירוע שאדם צורך חדשות על פיצוץ החללית בתור "טראומה". האמת היא שזו לא טראומה עבור אלה שצופים בטלביזיה ואין להם קשר אישי לאירוע. צפייה בחדשות של פיצוץ הצ'לנג'ר אינו אירוע טראומטי עבור הצופה כי הוא נמצא בביתו מול הטלביזיה ומוגן מפני סכנה. זו לא הסכנה שלו אלא של אחרים.

זיכרונות שונים לגבי אירוע דם לב של שחקן במשחק כדורגל-זיכרון כוזב לגבי דם על האפודה

במחקר הנחקרים השתתפו במשחק כדורגל בבית ספר גבוה כשאחד השחקנים קיבל דם לב. הפרדמדיקים ביצעו החיאה שלכאורה נכשלה. התגובות היו בין שתיקה ליבבות לצרחות. אחרי 6 שבועות המשתתפים רואיינו וטעויות זכירה היו נפוצות כאשר נמסר מידע מטעה כמה מרואיינים קלטו את המידע המטעה לזיכרון שלהם. יותר מרבע היו משוכנעים שראו דם על האפודה של השחקן האחר שקיבלו מידע כוזב שכך היה.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב אחד לגבי אופן הפרטים באירוע דם לב לשחקן כדורגל בעת משחק או באשר לקיום דם על אפודת השחקן לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שהאירועים היו כך ולא אחרת או שיש דם על אפודת השחקן. או אם יש לו מוטיבציה לא לזכור אז לא באותה מידה כמו לא לזכור גילוי עריות. זיכרון דם על אפודת השחקן לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחה, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. לא שבר גדול יותר מאשר אם האירוע היה כך ולא אחרת. אם האירוע היה עם דם על האפודה, האדם לא מוכתם יותר מאשר אם האירוע היה באופן שונה. אין מה להשוות בין משמעות "היה דם על אפודת השחקן" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות. attachment כאשר היה דם על אפודת השחקן להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח אבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא ראה דם לב של שחקן כדורגל והיה דם על האפודה שלו.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות שהיה דם על אפודת השחקן היא סבירה וריאלית. כאשר שחקן מקבל דם לב במשחק כדורגל שבו יש מגע פיזי עם שחקנים אחרים ופציעות וייתכן כי פציעה גרמה לו לדם לב אז לא בלתי סביר ששחקן כדורגל ירד לו דם. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של

גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון הילדות הכוזב של פיאזה לגבי הניסיון לחטוף אותו

לפסיכולוג ז'אן פיאזה היה זיכרון ילדות של ניסיון לחטוף אותו שהיה כוזב. הזיכרונות הכוזבים היו איתו לפחות עשור. הזיכרון התברר ככוזב כאשר האומנת שלו הודתה שהיא יצרה את הסיפור. כאן לופטוס מודה שזו אנקדוטה ולא מחקר מדעי. אולי האירוע התרחש והאומנת שיקרה מאוחר יותר שהוא לא התרחש?

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב לגבי ניסיון חטיפה בילדות לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. כאן אפשר לומר שלאדם יש מוטיבציה לא לזכור שניסו לחטוף אותו אבל זה אפילו לא מתקרב למוטיבציה לא לזכור גילוי עריות. זיכרון ניסיון חטיפה בהנחה שזו לא פגיעה או ניסיון פגיעה ע"י אדם קרוב לא יוצר את אותו שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. שום דבר בעולמו העכשווי האקטואלי ביחסיו עם משפחתו, הוריו, קרוביו לא מתערער. אם האירוע היה ניסיון חטיפה האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות "אדם זר ניסה לחטוף אותי" ל- "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment כאשר אדם זר ניסה לחטוף להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה ניסו לחטוף אותו בילדותו.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רגיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

אם האומנת מספרת לו שניסו לחטוף אותו אין לו טעם לפקפק בכך. לצערנו קורה מדי פעם שמנסים לחטוף ילדים וגם חוטפים ואדם לא זוכר דברים שקרו לו בילדות המוקדמת [אמזית ילדות]. יש הבדל בין לחשוב שאנשים זרים יכולים להיות זדוניים ומפלצות לבין לחשוב שאבא שלי זדוני ומפלצת. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

האומנת הייתה בעמדה מיוחדת מתאימה לדעת שהתרחש ניסיון חטיפה. לא ידוע על מקרה בו סיפרו סיפור כוזב לאדם שבילדותו עבר גילוי עריות כאשר מספר הסיפור הוא קרוב משפחה או מישהו שהיה בן בית [כמו אומנת] שנמצא בעמדה כדי להעיד עדות אישית על כך.

זיכרון כוזב של נפילה על האף כאשר קמה לשירותים בלילה ושל התעוררות בלילה מרעש חזק

יש דיווחי היפנוזה ששכנעו מהופנטת שבילילה הקודם היא הלכה 4 פעמים לשירותים ונפלה על האף בפעם הרביעית. היא השתכנעה שזה מה שקרה לה גם כשמהפנט אמר לה שהיא חלמה את זה. ביקשו מ 27 מהופנטים לבחור לילה מהשבוע שעבר ולתאר את הפעילות שלהם חצי שנה לפני השינה. הסוגסטיה הייתה שהם שמעו רעש חזק והתעוררו. כמעט חצי 13 מתוך 27 האמינו שזה מה שקרה. מתוך ה 13, 6 היו משוכנעים חד משמעית. גם אחרי שאמרו להם שכל הסיפור הוצע ע"י המהפנט הם עדיין התעקשו שכך היה.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב של נפילה על האף בלילה או יקיצה מרעש חזק בלילה לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לאדם אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור נפילה על האף או יקיצה מרעש חזק או אם יש מוטיבציה לא לזכור יש מרחק גדול לעומת עוצמת המוטיבציה לא לזכור גילוי עריות. זיכרון נפילה על האף או יקיצה מרעש חזק בלילה לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. אם האירוע היה נפילה על האף או יקיצה מרעש חזק, האדם לא מוכתם. אין מה להשוות בין משמעות "נפילתי על האף כאשר הלכתי לשירותים בלילה או התעוררתי מרעש חזק בלילה" לבין "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות, attachment ל- "נפילתי על האף והתעוררתי מרעש חזק" להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא

נפל על האף בדרך לשירותים בלילה או הקיץ משנתו עקב רעש חזק.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות ליפול על האף או להתעורר מרעש חזק בלילה היא סבירה וריאלית. זה לא נדיר שלפעמים בני אדם נופלים כאשר הם קמים הלומי שינה בלילה ומטושטשים ומתחילים ללכת. זה לא נדיר וזה טבעי שרעש חזק מעיר בני אדם בלילה. אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

זיכרון כוזב שאדם היכה ילדה

ילדים בני 4-7 האמינו שראו אדם מכה ילדה אחרי ששמעו את הילדה משקרת אודות התקיפה. הם גם הוסיפו פרטים שזה קרה ליד הברכה.

[Elizabeth F. Loftus, The Reality of Repressed Memories American Psychologist 1993, 48, 518-537]

גם כאן יהיה זה שגוי לבצע אנלוגיה, היקש או גזירה שווה בין זיכרון כוזב של אירוע שמבוגר הכה ילדה לבין השתלת זיכרון על גילוי עריות. לילדים אין התנגדות או מוטיבציה לא לזכור שראו אדם שהכה ילדה או אפילו יש להם מוטיבציה הפוכה כן לזכור שראו אדם מכה ילדה בשל הדרמטיות וההתלהבות של עדות ראיה לאירוע חורג מהשגרה. זיכרון אדם מכה ילדה לא יוצר שבר בעולמו של האדם, לא שבר במשפחתו, ביחסיו הראשוניים עם הוריו או קרוב משפחה מדרגה ראשונה. אם האירוע היה עדות ראיה שאדם הכה ילדה, הילדים העדים לא מוכתמים. אין מה להשוות בין משמעות "ראיתי אדם זר מכה ילדה" לבין "אבא שלי אנס אותי". אין כל פגיעה בהתקשרות attachment ל- "ראיתי אדם מכה ילדה" להבדיל מפגם בהתקשרות כאשר אבא שלי אנס אותי.

לא ניתן להקיש מהשתלת זיכרון אירוע קצר מועד וחד פעמי להשתלת זיכרון של אירועים מתמשכים חוזרים ונשנים. הדבר הזה הוא ברור. אדם יכול לקבל שהוא שכח אירוע חד פעמי. הוא פחות יקבל שהוא שכח אירועים מתמשכים במשך שנים. זה כבר לא סביר שאדם יאמין על עצמו שהוא שכח שאבא שלו אנס אותה במשך שנים והוא לא זוכר מזה כלום. הוא יכול להאמין שהוא שכח שפעם אחת ויחידה הוא ראה אדם מכה את הילדה הזאת.

לעומת זאת לגבי ניסיון להשתיל זיכרון של גילוי עריות, התעללות מינית בילדות ייתקל במוטיבציה לא לזכור דבר כזה ולכן לדחות את ניסיון ההשתלה. להכרה בכך שאבא שלי אנס אותי, יש משמעות רגשית שלילית עצומה, שבר בחיי האדם, שבר בחיי המשפחה, ביחסים הראשוניים עם האבא. עם האבא יש יחסים ביולוגיים-אבולוציוניים של התקשרות attachment. ודאי זה המצב כאשר המטופלת מלכתחילה ביחסים טובים עם אביה ואוהבת אותו. אבל כאמור, אפילו אם היחסים לא טובים, יש רתיעה לעלות למדרגה של נקמה כזאת עד כדי כך שהיא תטפול האשמת שווא על גילוי עריות.

האפשרות לראות שאדם יכה ילדה היא סבירה וריאלית. יכול להיות שהילדים ראו בחייהם אדם מכה ילדה וחשבו בטעות שהאירוע שהילדה מדווחת עליו זה האירוע שהם ראו. אפשרות נוספת היא שלילדים הייתה מוטיבציה לטעון שהם נכחו באירוע דרמטי ולא באמת האמינו שראו אלא העמידו פנים שראו. ייתכן שבגלל שהילדה סיפרה לילדים שהם נכחו באירוע בו הוכתה, הילדים האמינו שהם נכחו באירוע למרות שלא זכרו. ייתכן שהילדים חשבו שהם שכחו ובהמשך הזמן הם חשבו שהם זוכרים את האירוע למרות שבפועל הם זכרו את הסיפור של הילדה שהם נכחו באירוע. בנוסף הייתה להם מוטיבציה לספר שהם נוכחים באירוע דרמטי החורג מהשיגרה וכך הדמיון של הילדים עבד ולכן חלה כאן השתלת זיכרון.

אבל אדם שבפועל אין לו זיכרונות של גילוי עריות, לא יחשוב שגילוי עריות זו אפשרות סבירה. אם נשאל סתם אדם באקראי שאין לו זיכרונות של גילוי עריות, האם נראה לך סביר שאבא שלך אנס אותך ואת לא זוכרת? התשובה תהיה שזה לא סביר.

אבל, יש הבדל בין להאמין לסיפור כוזב על תקיפת ילדה ע"י מבוגר שזה אירוע שיכול לקרות גם אם הוא לא שיגרתי לבין סיפור כוזב על גילוי עריות. לילדים לא מספרים סיפור כוזב על גילוי עריות וכאשר מדובר במבוגרים אז מבוגר לא יאמין לסיפור כזה כאשר הוא לא זוכר אותו והיחסים עם ההורה תקינים בשל השלכות הדבר על יחסיו עם הוריו ועל עצמו.

<<זיכרונות מודחקים-משוחזרים, זיכרונות מושגלים וגילוי עריות: ההיבט הפסיכולוגי-חלק ב' >>
<<זיכרונות מודחקים-משוחזרים, זיכרונות מושגלים וגילוי עריות: ההיבט הפסיכולוגי-חלק ד' >>

